HET LAND VAN AALST

TIJDSCHRIFT VAN DE
HEEMKUNDIGE VERENIGING
« HET LAND VAN AALST »

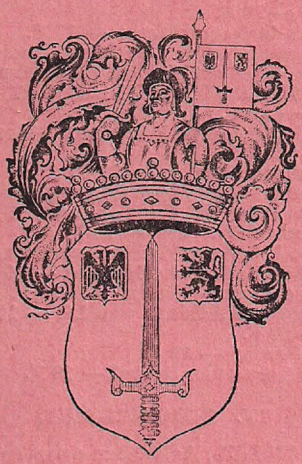

Jaargang XV — 1963 Nr. 2

Het Pachthof van de Sint-Pietersabdij te Letterhoutem

Reeds in de XIIIe eeuw was de Sint-Pietersabdij de grootste grondbezitster te Letterhoutem. Volgens een inventaris van de bezittingen van deze Gentse abdij bezat ze immers in deze gemeente in 1281 niet minder dan 144 cijnsplichtigen (1) en bovendien nog een grote hoeve waarvan reeds terloops sprake is in een oorkonde van oktober 1285 (2). Van dit « hof te Lettelhoutem » zijn een ganse reeks pachtbrieven bewaard, die ons toelaten van 1355 tot aan het einde van de XVIIIe eeuw de geschiedenis van deze hoeve van betrekkelijk nabij te volgen.

De Potter en Broeckaert vermelden in hun geschiedenis van deze gemeente de akte van 1376 als het oudste pachtcontract dat van deze hoeve bewaard bleef (3); dit vindt wellicht zijn verklaring in het feit dat Van Lokeren (4) slechts deze ene akte vermeldt. In feite bleven er echter uit de XIVe eeuw vier pachtcontracten bewaard die ons inlichten over een aaneensluitende periode van 41 jaar : van 1355 tot 1396 (5).

Deze vier akten hebben we hieronder samen met een paar belangrijke gegevens in een tabel bijeengebracht :

Pachter	Pachtsom	Begin-datum	Ter-mijn	Eind-datum	Akte opgemaakt	
Zegher de scoutheete	15 p. 10 s. gr. torn.	(13)55	9 j.	(13)64	1355 (?)	A
id.	id.	1364	9 j.	1372 (6)	22 sept. 1368	B
Jan van den Vivre ende Joncfr. Margriete	27 p. 10 s. gr. Vl. munte	1372	6 j.	1378	26 aug. 1376	C
id.	33 p. 10 s. gr. torn.	1378	10 j.	13 . . (?) (7)		
Gillis Abins ende Joncvr. Katelijne	13 p. gr. Vl. munte	1387	9 j.	1396	16 febr. 1386	D

(1) A. Van Lokeren, *Chartes et Documents de l'Abbaye de Saint Pierre*, Gent, 1871, p. 407.

(2) A. Van Lokeren, *Op. Cit.*, p. 433, n° 924.

(3) *Geschiedenis der Gemeenten van Oost-Vlaanderen*, Ve Reeks, 3^e deel, pp. 3-4. Merken we terloops ook op dat de aldaar genoemde pachter de hoeve in 1376 niet in pacht neemt, zoals D.P. en B. beweren, maar slechts zijn pachtcontract vernieuwt.

(4) *Op. Cit.*, n° 1302.

(5) Op twee na (die van 26 aug. 1376 — zie hierboven (4) — en die van 16 febr. 1386 welke zich bevindt in het Stadsarchief te Gent : *Jaarregisters van de Keure*, Register 10 fol. 75) bevinden deze contracten zich in het **RA Gent,** Fonds *St-Pietersabdij* II, n° 1205.

(6) Deze termijn werd blijkens de akte van 26 aug. 1376 een jaar vóór de

In de volgende bespreking worden deze vier pachtcontracten respectievelijk aangeduid door de letters A, B, C en D. De akte A heeft als enige tijdsaanduiding het jaar « viue ende vijftich »; het schrift dat XIVe-eeuws is en de naam van de pachter die dezelfde is als in akte B — opgesteld in 1368 — laten toe eerstgenoemde akte in het jaar 1355 te situeren. In dat jaar geeft Jan Pittin, abt van Sint-Pieters van 1337 tot 1375, zijn « hof te lettelhoutem met alle den rechten diere toebehoren... uteghesteken de heerscepe ende dat daertoe behoort » (8) in pacht aan Zegher, de schout van Letterhoutem, die de zoon was van Soyhier, de schout van het naburige Sint-Lievens-Houtem. Na een termijn van negen jaar wordt deze pacht voor eenzelfde tijd verlengd (akte B) met behoud van dezelfde pachtsom.

In 1376 (akte C) wordt een pacht van zes jaar in herinnering gebracht die pas in 1378 zal eindigen en wordt tevens reeds bepaald dat daarop een nieuwe termijn van 10 jaar zal volgen. Dat de pachters, Jan van de Vivre en zijn vrouw Jonkvrouw Margriete precies in het jaar 1376 de lopende pacht in herinnering brengen, houdt zeer waarschijnlijk verband met het feit dat Jan Pittin, de abt die hun de pacht verleend had, in 1375 stierf (9 februari). Zijn opvolger, Boudewijn de Gruetere, die aan het hoofd van de abdij stond van 1375 tot 1384, bevestigt door deze akte dus het lopende contract door zijn voorganger gesloten en vernieuwt het tevens voor een periode van tien jaar, mits een lichte verhoging van de pachtsom.

In de loop van deze pachttermijn moet de hoeve grote schade geleden hebben door de oorlog, zodanig dat in akte D uitdrukkelijk vermeld staat dat « midts dat tlant den houe ende pachte toebehoorende by belette van den orloghen langhen tyt gheel ende al... onghewonnen gheleghen hadde ende buten sine note » de nieuwe pachter, reeds een jaar vóór zijn eigenlijke termijn aanvangt, d.i. in het voorjaar van 1386 « ...soude handt slaen an tvors. goed ende land... omme dat te brekene ende te ghereedene omme te bringhene in pointe ende te rechten note... ». Ook de relatief kleine pachtsom vindt wellicht hierin zijn verklaring. Daar het niet mogelijk gebleken is te bepalen hoelang de hierboven vernoemde « langhen tyt » in werkelijkheid geweest is, kunnen we ook niet bepalen wanneer de effectieve uitbating van de hoeve opgegeven werd.

De akten A, B, C en D vertonen een grote gelijkenis. De eerste drie zijn geschreven op perkament, in de vorm van een chirograaf. Uit een vermelding op de rugzijde van akte B blijkt dat deze chirograaf uit drie delen bestond (9) maar van deze akte — zoals trouwens ook van A — bleef slechts één « partie » bewaard, deze bestemd voor

---

voorziene einddatum beëindigd. Mogelijk is het dat Zegher overleed vóór zijn pachttermijn uit was.

(7) Zie de bespreking hieronder.

(8) Ook de watermolen was in de pacht inbegrepen. Ook in de volgende pachttermijn was dit het geval. In 1376 echter wordt de hoeve verpacht zonder deze molen.

(9) Deze notitie luidt: « Deze eerste partie houd mijn h. van s. pieters / dandre houden scepenen van houthem / de derde houd de pachter ».

de abdij. Van C integendeel bleven twee delen bewaard (10). Akte D bleef alleen bewaard in een verkorte versie in de Jaarregisters van de Keure van Gent (11).

Ook in de inhoud bestaat er een grote overeenkomst. De vele bepalingen kunnen we groeperen in enkele rubrieken.

De betaling van de pachtsom moet ieder jaar geschieden « te tween terminen » nl. de eerste helft op kerstavond en de andere in het midden van de maand mei (12); beide helften moeten betaald worden « up spachters cost, plicht ende aventuur » in het klooster van Sint-Pieters. Dit is de belangrijkste « vorworde »; daarnaast zijn er echter ook nog betalingen in natura, in geld en een dertiental andere voorwaarden.

I. **Betalingen in natura :**

a) Bij de betaling te halfmei moet de pachter leveren « een goet wijt linen amelaken ende eene dwale tons heeren abds taefle bouf », d.i. bestemd voor de tafel van de abt (13).

b) Tevens moet hij betalen de « soengie » van de bisschop van Kamerijk.

c) Voor de aalmoes van Sint-Pieter moet hij leveren : 6 mud koren, zoals het van de tienden komt; de levering moet in het hof te Letterhoutem plaats hebben (14).

d) Aan de pastoor, de « prochipape », moet de pachter leveren : 5 mud graan, de ene helft koren (rogge), de andere haver, eveneens zoals het van de tienden komt en ook dit te leveren in het hof.

e) Als betaling in natura kunnen we ook beschouwen de verplichting op 't hof te ontvangen « den vors. prelaet ende al zijn gheselscep als hi daer zal willen commen, twee daghe ende twee nachte siaers » (15). Dit gezelschap en hun paarden moet hij alles leveren wat men op een dergelijke hoeve moet vinden. Alleen voor de wijn wordt een uitzondering gemaakt (16) : deze moet de abt zelf betalen. Verder wordt bepaald dat, indien de abt of het klooster bij die gelegenheid enige schade zou lijden of onkosten maken, de pachter deze moet vergoeden « ten zegghene van den bode der vors. kercken ».

---

(10) **RA Gent,** *Oorkonden,* n° 1302 en *St-Pieters* II, n° 1205.
(11) Zie nota (5).
(12) In D bij « den inganc van meye ».
(13) In A en D wordt deze bepaling niet vermeld. In D echter wel : 2 vette zwijnen te leveren op St-Jansmesse en een vet lam met Pasen.
(14) In C : te leveren in het klooster van St-Pieters.
(15) In A stond eerst : « eenen dach ende eenen nacht ». Dit werd door de scribent doorstreept en vervangen door « twee ». In D geldt deze verplichting alleen voor de laatste 6 jaar van de pachttermijn. Dit houdt wellicht ook verband met de schade die de hoeve geleden had.
(16) In B en C worden ook « cruud ende wassine kerssen » uitgezonderd. In A stond er eerst « dranc » maar dit werd vervangen door « wijn ».

II. **Betalingen in geld :**

Elk jaar moet de pachter aan een zekere Gillis van der Crayen 41 pond par. betalen « te alsulke daghen ende terminen als sijn tsaertre houd diere af heeft ». Wanneer deze Gillis binnen de pachttermijn zou sterven, moet deze som betaald worden aan de prelaat, samen met de pachtsom.

III. **Andere voorwaarden en bepalingen :**

a) Ieder jaar moet de pachter 50 wilgepoten planten « daert orborlixt » is. In D echter wordt dit getal verhoogd tot 100 wilgepoten per jaar.

b) De « ettinghe » (17), d.i. het recht van beweiding, moet rond het erf en de meersen afgesloten blijven met « ghetideghen tunen ende loke ». Ook tussen de twee « couters » en de « brisemeers » moet de afsluiting in goede staat gehouden worden « met nieue (18) thunen ». Om deze bepaling uitvoerbaar te maken wordt aan de pachter het recht verleend wilgen en andere bomen te snoeien, de bramen en de knotwilgen te « hauwen alse verre alse haex ende haumes ghelopen hebben ». Dit moet echter op de gepaste tijd van het jaar gebeuren. Ook de « elsbrouc » mag hij hakken en hem laten liggen zoals hij was toen de pachter op de hoeve kwam (19).

c) Aan de pachter wordt verder verbod opgelegd het land te « veranzaden » binnen de laatste drie jaar van zijn termijn (20).

d) Al het stro van het winnende land moet de pachter « bekeerne in messe » en ieder jaar moet de mest op het land gespreid worden; het laatste jaar echter moet de mest in het hof blijven « onder in moerten (21) ende in messe ».

e) Het laatste jaar van de pacht moet de « matmeers », d.i. de maaiweide, « onghehet », niet-afgegraasd blijven.

f) Al de gebouwen van de hoeve en ook de molen (22) moet de pachter in goede staat houden « van vursten, van stoppinghen ende van stoppinghen in weeghen » (23), zoals ze waren bij de aanvang van zijn termijn. In D komt deze bepaling niet voor in deze vorm. Gezien de speciale omstandigheden, moeten « de

---

(17) A heeft « eruinghe », B « eltinghe » en D « echtinghe ».

(18) B en D hebben « meulben »; C heeft « melben ».

(19) In B mag hij de « elsbrouc » slechts eens hakken binnen zijn termijn en ook dat « si van rechten tide ». In C en D « telken VIJ Jaren », wat dan de woorden « rechten tide » duidelijk maakt.

(20) In A met de toevoeging : « niet... meer dan hij vant veranzaet te sinen ancommene ».

(21) A heeft i.pl.v. « moerten » : « stro » en C : « orten »; D « oerten ».

(22) In B : « watermolen ». Ook in C wordt hier de watermolen vermeld, alhoewel deze — zie hierboven — niet mee verpacht werd in deze pachttermijn.

(23) In B komt deze nadere bepaling niet voor.

vors. pachters maken noch eene alue scuure (24) up tvoors. goed van 4 ghebinden omme 14 pond gr. ».

g) Wanneer door toedoen, door nalatigheid of door gelijk welke andere fout van de pachter, zijn huisgenoten of helpers, brand- of andere schade berokkend wordt aan het hof, moet de pachter ze vergoeden « alse verre als te loyalen pachte toebehoort » (25).

h) Indien de abt of het klooster enige schade of kosten zou hebben « bi fauten van... payemente », moet de pachter ze vergoeden « te ons heere sabts redelike zegghene ende goed dinkene ».

i) Verbod wordt aan de pachter opgelegd het hof voort te verpachten, geheel of gedeeltelijk, zonder toelating van de abt (26).

j) De pachter verbindt zich met al zijn bezittingen deze voorwaarden trouw na te komen. Daartoe ziet hij af van alle « vriheden van clergien, crusinghen, poorterscepe ende alle exceptien generaal ende speciaal » die hem zouden kunnen helpen en de prelaat schaden, wanneer eerstgenoemde de voorwaarden niet zou naleven.

k) Om dit contract « de meerre versekerthede ende vastnesse » te geven, draagt de pachter aan de prelaat een aantal met grootte en ligging genoemde stukken land op. Wanneer de pachter op een of ander punt van de voorwaarden in gebreke zou gevonden worden, zal de prelaat er de hand mogen op leggen « sonder eenich wederseghen van yemene » (27). Onder « yemene » moeten we dan verstaan de familieleden of de erfgenamen van de pachter. In A en B worden aldus 6 bunder « onderland » aan de abt opgedragen, gelegen op het grondgebied van Sint-Lievens-Houtem, naast « de stede ten broucke ». Het is begrijpelijk dat de prelaat daarbij de voorzorg nam de pachtakte te laten wettigen voor de schepenbank van de plaats waar dit goed gelegen was, te meer daar Sint-Lie-

---

(24) Een andere schuur had de abt op zijn kosten doen bouwen door deze pachter. Zie **Stadsarch. Gent,** *Jaarregisters van de Keure,* Register 10, fol. 74v.

(25) Deze formule wordt in B en C veranderd in : « ter redeliken zegghene van den vors. prelaet »; in D : « ten redeliken secghene van hem of van sijne lieden die hij daertoe nemen soude ». De formulering in A was inderdaad misleidend. Zo lezen we immers in de costuimen van de kasselrij van Aalst : « men verstaat als eenich lant ghegheven is in loyale pacht dat de pachter... maer vermach alleene twee vruchten in een mes te saeyen, ende moet het derde jaer braecke ligghen » (**RA Gent,** *Kasselrij Aalst,* nº 1 : van hueringhe ende pachten, art. 20).

(26) In A en B mag Zegher, de schout, de pacht echter geheel overlaten aan, of delen met zijn moeder. In D ontbreekt deze bepaling.

(27) In B : « van den welken ghebreke der kerken bode ghelooft zoude zijn bi zinen simplen worden ». In D : « te haren simplen secghene sonder proue deraf te doene ».

vens-Houtem niet van Sint-Pieters maar van Sint-Baafs afhing (28).

In C echter dragen Jan van de Vivre en zijn vrouw aan de abt op: « vier buunre ende een half XLIIIJ roeden », gelegen op het grondgebied van Vlierzele. Daardoor komt het dat deze akte gewettigd wordt voor de schepenbank van deze gemeente. De baljuw was aldaar toen een familielid van de pachter, Laurens van den Vivre. Hij vertegenwoordigde er de abt van Sint-Baafs (29).

In D wordt de akte gewettigd voor de schepenen van de Keure te Gent. In deze akte stelden zich immers enkele Gentse poorters borg voor de pachter.

l) Als tegenprestatie verzekert de abt aan de pachter « de bladinghen ende vruchten » van het pachtgoed. Hij zal ook de schade vergoeden veroorzaakt door « vlieghende viere », door « ghemeenen tempeeste » en door « ghemeenen orloghen ». Er wordt echter duidelijk bepaald dat deze vergoeding ten hoogste de volle pachtsom van één jaar zal mogen bedragen. In B en D wordt bovendien nog toegevoegd dat deze vergoeding slechts zal gebeuren « also langhe als de vrucht op tlant zal staen ende sculdich es te staene ».

m) Wanneer de pachter « eenighe scade binnen eenighen jare van sinen pachte » zou lijden, « int ockasoen van den cloestre vors. », neemt de prelaat de verplichting op zich deze te vergoeden voor zover « hij betoeghen mach met goeden ghereke ».

In C komt op de achterzijde van het stuk perkament nog een andere bepaling voor, die we daar alleen aantreffen: wanneer er herstellingen van « houden ofte van latten ende van temmerwerk » moeten gedaan worden aan de gebouwen van de hoeve, is de abt verplicht deze voor zijn rekening te nemen.

De landerijen die tot de hoeve behoren zijn volgens het drieslagstelsel in drie groepen verdeeld. Deze delen moet de pachter bij het einde van zijn termijn laten liggen zoals hij ze vond toen zijn pacht begon (30), nl. als volgt:

1. de « couter te moerlighem waert » (31) bezaaid met winterkoren.
2. de molenkouter en een stukje land, gelegen boven « brisemeersch » (32), bezaaid met zomerkoren.
3. de « couter ten eeckoute waert » braak met twee voren (33).

---

(28) De baljuw was toen Jhan van Roden. Ook de schepenen worden genoemd: Abin Quadepaye, Jan de Schere, Joeris van Brugghe, Jan de Schermere, Joeris de Sceppre, Jan van Oesterzele en Jan Neesen. In plaats van de laatste twee, vermeldt B: Barthelimeus van Gansberghe en Jan van den Berghe.

(29) De schepenen waren: Jan Boudins, Gherboud de Smet, Jan Clais en Jan van der Heide.

(30) In A bovendien: « ende den veranzadene te volghene te sinen tide ».

(31) In B: « morlighem waert ». In A: « maer dies was veranzaet neghene dachtwant ». In C: « meerlighem waert ».

(32) C spelt « briesmersch » en D « brieschmeersch ».

(33) A voegt hieraan toe: « inder dies was veranzaet drie bunre ».

Na het jaar 1396 breekt een lange periode aan waarover we slechts door één enkele akte ingelicht zijn. In een contract van 30 oktober 1436 wordt de hoeve, onder abt Bussardus van Munte (34), in pacht gegeven aan Willem van Micheroden, alias Godevaerts (35). In deze akte (die we akte E noemen) wordt voor het eerst ook de grootte van de ganse hoeve aangegeven : 38 bunder, 1 dagw. en 68 roeden. De pachtsom bedraagt 20 p. 10 s. Tot de betalingen in natura behoren : 12 el ammelaken en 12 el dwalen, 2 vette varkens en 3 verblijven van drie dagen en drie nachten per jaar. De meeste andere bepalingen die we hierboven opsomden, komen in deze akte niet voor, wat misschien alleen te wijten is aan het feit dat akte E slechts in een verkorte versie bewaard bleef.

Voor de periode die begint op het einde van de XVe eeuw en loopt tot het 1586, bleef een reeks akten bewaard. Een ander archiefstuk laat ons tevens toe ook voor de daaropvolgende twee periodes van negen jaar de pachter te bepalen (36), zodat we met grote waarschijnlijkheid tot 1604 de geschiedenis der hoeve kunnen volgen. We brengen de verscheidene akten weer in een tabel samen, nemen daarin ook een paar andere gegevens op en geven aan iedere akte een letter, waarmee ze voortaan steeds zal aangeduid worden :

Pachter	Pachtsom	Begindatum	Termijn	Einddatum	Akte opgemaakt	
Joos Goessins	312 p. Vl. munte	mei 14 .. (?)	9 j.	14 .. (?)	?	F
Lieuen van den Viuere	?	1496 (?)	9 j. (?)	1505 (?)	?	
Nicolaes van den Viuere fil. Lieuins	336 p. Vl. munte	mei 1523	9 j.	1532	1 febr. 1520	G
Claeys van den Viuere fil. Claeys	336 p. Vl. munte	mei 1541	9 j.	1550	2 dec. 1538	H
Claeys van den Viuere fil. Lieuins ende Claeys van den Viuere fil. Claeys	432 p. Vl. munte	mei 1550	9 j.	1559	6 juni 1547	I
Jonckheer Fransoys de Vremde	432 p. Vl. munte	mei 1559	9 j.	1568	22 hoymaent 1556	J
Adriaen de Gheytere ende Franchijne Svremden	50 p. gr. Vl. munte	mei 1577	9 j.	1586	?	K
Joos Bogaerdt fil. Amandts	?	1586	9 j.	1595	?	
idem	?	1595	9 j.	1604	?	

Uit deze tabel blijken verscheidene moeilijkheden die we niet zonder verdere bespreking kunnen oplossen. De eerste akte van deze

(34) Hij was abt van 1422 tot 1442.
(35) **Stadsarchief Gent,** *Jaarregisters van de Keure,* Register 34, fol. 8.
(36) Zie verder.

groep (akte F) is alleen bewaard gebleven in een onvolledig papieren afschrift, dat, naar het schrift te oordelen, in de XVIe eeuw gemaakt werd. Het slot van de akte werd niet overgeschreven. Het einde van het afschrift is trouwens zeer zonderling te noemen : « bi sinen afscedene moet de pachter ... laten, zoals hiernaer verclaerst. Eerst » ! Als datum wordt alleen de eeuw vermeld : « te meye int jaer XIIIJ ende ». De nodige plaats voor het invullen van tientallen en eenheden werd echter wel opengelaten. De akte werd gewettigd voor de schepenbank van Herzele, wat blijkt uit de aanvang van F : « Wij scepenen van heersele... ». Dit laat toe te veronderstellen dat de pachter enkele bezittingen in pand gaf, die althans gedeeltelijk op het grondgebied van Herzele lagen, te meer daar al de andere akten van deze groep niet voor een schepenbank gewettigd werden daar er wellicht ook geen bezittingen in pand gegeven werden.

De periode (mogelijk ook wel perioden) waarin de hoeve aan Joos Goessins verpacht was, moet trouwens op een voor de abt weinig bevredigende wijze geëindigd zijn. Uit de eerstvolgende bewaarde akte (akte G), opgemaakt onder abt Gerard van Cuelsbrouck, blijkt immers dat Joos een van de pachtvoorwaarden niet nagekomen is of op de een of andere wijze aanleiding gegeven heeft tot het in beslag nemen door de abdij van een klein bos. In G immers heet het dat de hoeve in pacht gegeven wordt met al wat ertoe behoort « ...mitsgaders ooc eenen bosschelkine wilen afgewonnen up eenen Joos goessins wijlen pachter van den voorn. goede ».

Het schrift van akte F is, zoals we reeds zegden, XVIe-eeuws. Daar echter de eeuw in het afschrift zelf aangegeven wordt, is het niet onwaarschijnlijk te veronderstellen dat de oorspronkelijke akte betrekking had op een pachttermijn uit de laatste jaren van de XVe eeuw.

De datum die het dichtst mogelijk de XVIe eeuw benadert, is 1496. Tot dit jaar komt men, uitgaande van akte G, die als begindatum 1523 heeft. Negen jaar is de normale termijn voor een pacht (vgl. de tabel); telkens termijnen van negen jaar van 1523 aftrekkend, komt men tot een periode 1496-1505.

Dit kan echter onmogelijk de periode geweest zijn waarin Joos Goessins pachter was van het « hof te Letterhoutem », niet omdat er voor deze periode een pachtakte bewaard bleef waarin een ander pachter genoemd wordt, maar omdat we weten dat in 1500 (dus in de periode 1496-1505), Lieven van den Vivere het goed pachtte. In dat jaar werd immers een betwisting omtrent drie dagwand land op het « stichelveld » voor de schepenbank van Letterhoutem gebracht (37). De twee partijen waren : Philips de Grutere en Lieven van den Vivere. Deze laatste treedt op als plaatsvervanger van de abt van Sint-Pieters, daar hij « ...pachter van den hoeghen ende vermoghende vader... » Jan van der Cauwerburch is (38).

Dit voorval, waarvan de schepenbrief toevallig bewaard geble-

---

(37) **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1203.
(38) Abt van 1496 tot 1517.

ven is, laat ons toe met grote waarschijnlijkheid aan te nemen dat in de periode 1496-1505 Lieven van den Vivere de hoeve van Sint-Pieters in pacht had.

Meer nog: in akte G zien we dat de zoon de hoeve in pacht neemt — hij wordt « filius Lieuins » genoemd — zodat het voor de hand ligt te veronderstellen dat van 1505 tot 1523 de hoeve in handen gebleven is van de familie van den Vivere. Opklimmend in de tijd lijkt het ons ook helemaal niet uitgesloten dat reeds in de termijn vóór 1496, de termijn 1487-1496 dus, Lieven de hoeve pachtte, waarbij we ons dan kunnen voorstellen dat in de periode 1514-1523 ofwel de zoon Nicolaes alleen, ofwel — zoals in akte I ook voor de volgende generatie gebeurt — vader en zoon samen de hoeve pachtten.

Een minder belangrijke leemte in de overgeleverde contracten is de periode van negen jaar tussen akte G en H. Er kan geen twijfel over bestaan dat in deze periode (1532-1541) een zekere Nicolaes of, volkser, Claeys van den Vivere, de hoeve in pacht had. Er zijn echter twee personen van die naam: de vader, de zoon van Lieven, en de zoon van de voorgaande, filius Claeys. Een van beiden was het zeker, maar aan wie van hen abt Gerard van Cuelsbrouck de pacht verleende, is een andere vraag. De vader is immers nog in leven, zoals blijkt uit I, waar hij samen met zijn zoon genoemd wordt. De laatstgenoemde akte licht ons ook in over de echtgenote van beiden: de vader, Nicolaes (of Claeys) van den Vivere (filius Lieven) was gehuwd met Johannen Sbundels, filia Heyndericx; zijn zoon, Claeys (filius Claeys) met Joosine van Schelnegem. Een van beiden, zonder nadere aanduiding Clays van den Vivere genoemd, wordt in 1552 tevens vernoemd als baljuw van Letterhoutem (39).

Na akte I, ook nog onder Gerard van Cuelsbrouck verleend, daar deze abt was van 1517 tot 1555, wordt in akte J de hoeve door Fransoys Helfaut (40) in pacht gegeven aan Jonker Fransoys de Vremde, de zoon van Gillis, en aan Jozine van Cuelsbrouck, filia Jans, zijn vrouw, die een naam draagt die wijst op een mogelijke verwantschap met de abt Gerard van Cuelsbrouck. Dit zou dan verklaren waarom de familie van de Vivere na zoveel jaren als pachter vervangen wordt. Wellicht is Jonker Fransoys een voorzaat van de « Jonk. Loys de Vremde esquier, heere vander Beurcht, Heetvelt etc... », die in 1633 woonde op een leen van de abt van Sint-Pieters « ghehieten de Beurcht groot metten berghe, walgrachten bogaerde ende winnende lande daertoe behoorende drij bunderen lettel meer ofte min... » (41). De veronderstelling dat ook Jonker Fransoys op het goed de Beurcht woonde en dus niet zelf de pachthoeve bewoon-

---

(39) Afschrift van een schepenbrief, **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1205.
(40) Abt van Sint-Pieters van 1555 tot 1567.
(41) **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1205. Dit goed moet niet lang nadien verdwenen zijn, vermits op de kaart van het tiendenbezit der abdij op Letterhoutem, opgemaakt in 1730, wel het « goed ter Beurcht » aangegeven wordt, ook de ringvormige walgracht, maar het gebouw zelf niet getekend staat.

de, vindt steun in het opvallende feit dat precies in de aan hem verleende akte een bepaling opgenomen werd, die nergens anders in deze vorm voorkomt: « Item es ooc... deze pachtere ende zijnder huusvrauwe voornoompt gheconsenteert hun... hof ende pacht voorscreuen ouer te laetene ende voorts te verpachtene den ghonen diet hemlieden beliefuen zal behoudens nogtans ende wel verstaende dat dese pachtere zijne ghesellenede ende huerlieder hoyrs zullen ghehauden zijn, moeten dooghen ende ghoet doen jeghens mijnen vornomden heere ende zijnder kerke alle de conditien... deser vorwaerde... verobligiert es al of hij zelue up tvoorseide ghoet woonende die ghecommitteert hadde ». De laatste woorden van dit citaat doen denken dat het zeer waarschijnlijk is dat Jonker Fransoys de Vremde niet de werkelijke uitbater en bewoner van de hoeve was, maar alleen een tussenpersoon, verantwoordelijk voor de abt.

Aan wie Fransoys de hoeve voort verpachtte in de periode 1559-1568 en ook in de volgende negen jaar (1568-1577), waarvan geen akte bewaard bleef, kunnen we enkel gissen (42).

In 1577 verleent abt Gisleen Temmerman (43) de pacht aan een schoonzoon van dezelfde de Vremde, Adriaen de Gheytere, die gehuwd was met Franchyne Svremden. Daar echter niet de oorspronkelijke akte maar alleen een onvolledig afschrift op papier bewaard bleef (K), kunnen we niet weten of de speciale toelating om voort te verpachten ook in deze akte voorzien was.

Uit het jaar 1596 is een rekening bewaard van reparatie die aan het pachtgoed gedaan werd: « Rekeninghe Joos Bogaerdt, fil. Amandts, pachter van het goed te Letterhoutem... van alzulcke reparatie als hij Bogaerdt laten doen heeft an 't voorn. hof in 1594 » (44). Hieruit kunnen we opmaken dat in de periode 1586-1595 Joos Bogaerdt het hof pachtte. Daar nog in 1596, toen de rekening opgemaakt werd, dezelfde persoon als pachter genoemd wordt, zal hij ook in de volgende periode van negen jaar (1595-1604) de hoeve in pacht gehad hebben.

De inhoud van de akten F tot en met K vertoont grote gelijkenis. Alleen in de eerste akte van deze groep zijn er enkele afwijkingen, zoals verder zal blijken. Indien niet anders aangeduid, zijn de bepalingen in deze zes akten gelijk.

De betaling van de pachtsom gebeurt nog steeds « ter twe payementen » : de eerste helft op kerstavond, maar de tweede helft moet nu niet meer in het midden van de meimaand, maar wel « te sent Jansmesse midszomers » betaald worden.

---

(42) Mogelijk was het wel Claeys van den Vivere zelf. Deze was in alle geval in 1564 nog steeds baljuw van Letterhoutem. Cfr. Vonnis in de betwisting omtrent de tiendepenning: **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203.

(43) Abt van 1569 tot 1581.

(44) **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203.

I. **Betalingen in natura :**

a) Te « Sente Martinsmesse » moet de pachter in 't klooster leveren : « een soffissant vet verken weert siind VI lb. par. » of daarvoor 6 p. par. betalen.

b) Voor de aalmoes van Sint-Pieter moet de pachter leveren : « VI mode coerens prouende mate... » (45).

c) Aan de pastoor van Letterhoutem moet « ter cause vander cueren » geleverd worden : 15 zakken graan « Aelstersche mate alf coerne alf euene ».

d) Elk jaar moet de pachter aan de abt één verblijf (« giiste ») (in F) of drie (in de overige akten) toestaan, tenminste indien de abt ze wil aanvaarden. Alles is bij die gelegenheid ten koste van de pachter, uitgenomen de wijn die de abt zelf moet betalen. Bovendien wordt de bepaling ingelast dat, indien de prelaat de « giste » niet aanneemt, de pachter daarvoor ofwel niets zal moeten in de plaats geven (zoals in F) ofwel daarvoor de som van 30 pond zal moeten betalen (in de overige akten).

e) De pachter moet op het hof ook nog ontvangen — volgens de oude gebruiken — « mins heeren van sente pieters lieden die in thof commen sullen ».

f) In de akten G tot en met K moet de pachter bovendien leveren : twaalf « ellen ammelaken ende dwalen » (46) of daarvoor de som van 12 pond par. betalen.

II. **Betalingen in geld :**

a) Elk jaar is de pachter verplicht aan de kerk van Letterhoutem te betalen 6 d. par.

b) Volgens de akten G tot en met K bovendien nog 25 schellingen en 3 d. par. aan « den ontfangere van sente pieters int landt van aelst ». In het jaar 1552 was dit Gillis van Hoome (47).

III. **Andere voorwaarden en bepalingen :**

a) Ieder jaar moet de pachter 50 poten (wilgen, populieren of abelen) planten en voor iedere verdroogde wilg die geveld wordt, moet hij twee jonge wilgen in de plaats zetten « ende die houden becleven naest sin vermoghen ».

b) De pachter moet het pachtgoed « bevriien van baulueke (48), quade straten ende waterloepen sonder mins heeren cost ».

---

(45) In akten I, J en K staat i.pl.v. « prouende mate » : « ghendtsche maete ».

(46) Opmerkelijk is dat deze bepaling ook reeds voorkwam in akte E (zie hierboven).

(47) **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1205.

(48) In G, H en I : « lueken »; in J « luuken ».

c) Elk jaar moet hij tevens leveren 300 « gleys van XIIIJ palme omme te verdeckene upd huuse vanden houe daers van doene wesen sal ». In akte I, J en K wordt toegevoegd dat de pachter daarvoor ook de som van 6 d. par. mag betalen.

d) De gebouwen van het hof moet de pachter in orde houden « van weeghen, voorsten ende hoerenboeme » gelijk dat een loyale pachter past.

e) Wanneer door toedoen of roekeloosheid van de pachter, zijn vrouw of huisgenoten, enige brand- of andere schade aan het hof zou aangericht worden, is hij verplicht ze te vergoeden of te herstellen « ten segghene van temmerlieden die min voors. heere daertoe nemen saude also goed alse te voren waren ».

f) Het bos, gelegen bij het hof onder « brouckbosch » (49) en ook de weide, samen groot ongeveer 5 bunder, moet de pachter in negen « hauwen » leggen, nl. één « hou » elk jaar van zijn pachttermijn. Bij de weide doelt men wellicht op knotwilgen die er rond stonden. Ook andere weiden worden hierbij genoemd : « de briismersch » (50), omtrent 3 dagwand groot; de « mersch achter den brouc » (51), een half bunder groot; ook de « stede metten hoefstede, den lochtinc ende datter an lecht », alles samen ongeveer 6 dagwand groot (52).

g) Al de gronden die niet in f) genoemd werden, moet de pachter « bestopt laten daer stopsele behouft », nl. één derde van het land met « thunen » van één jaar; één derde met « thunen » van twee jaar en het laatste derde met « thunen » van drie jaar.

Bij het einde van zijn pachttermijn moet de pachter het zaailand als volgt laten liggen :

In akte F :

1. de « muelecoutere in enen sticke » (ongeveer 11 bunder) met daarbij een stuk land op de « vissepute » (2 dagwand en 32 (53) roeden) (54), moet de pachter laten liggen met 4 voren, gemest en bezaaid met winterkoren.

2. de « kerkecoutere te bruusbeke (55) waert » (56) (ongeveer 8 ½

---

(49) Misschien is dit « de elsbrouc » waarvan reeds sprake was in de akten A tot D. Zie aldaar bij III, b.

(50) G spelt « briesmeers »; H, I en J « brijsmeersch ».

(51) G en H hebben hier « verront » (?); I en J « bosch ». Van de « matmeersch », uit de eerste groep akten, wordt niet meer gesproken. Misschien is deze weide hier bedoeld.

(52) I en J geven als grootte aan : 7 dagwand.

(53) Akte H heeft hier 36 roeden.

(54) Dit stuk is te vereenzelvigen met het land « boven brisemeersch » uit de akten A tot D.

(55) H spelt « brusbeke ».

(56) Is hetzelfde als de « couter ter eeckoute waert » uit akten A tot D.

bunder) en de « stede neven twoenhuus » (ongeveer 1 dagwand) met twee voren en bezaaid met haver.

3. op de « vliedersele coutere » (57) (8 bunder en 3 dagwand) braak met twee voren.

In de akten G en H wordt bepaald dat deze drie groepen land op een andere wijze moeten worden achtergelaten : nl. n° 1 met 2 voren en bezaaid met haver; n° 2 blijft braak met 1 voor en n° 3 met 4 voren en bezaaid met winterkoren.

In akten I, J en wellicht ook K (die echter bewaard bleef in een afschrift eindigend met de woorden : « noort Cornelis »), wordt dezelfde wijze van « afsceedene » opgegeven. Hier worden echter enkele aanduidingen toegevoegd, die ofwel de aangrenzende eigenaar ofwel de situering t.o.v. andere stukken land mogelijk maken. Aan de « vliersele coutre » grenst : ten noorden Cornelis van Bruesegem, ten oosten « tgoet van mijn heere van sente baefs ». Aan de « muelecoutere in eenen sticke », die — zoals we reeds konden vermoeden — zo genoemd werd vermits « daar de wintmuelene up staet », grenst ten zuiden de eigendom van Sint-Baafs, ten noorden de « keerkecoutere ». De « visseputte » uit akte F wordt hier wel vermeld — zij het dan als « vosputte » (58) — maar van de aangrenzende stukken wordt niets meegedeeld. Aan het zaailand op de « keerckcoutere » grenst : ten zuiden de « muelecoutere », ten oosten « mer Jan de Gruutere » (59), ten noorden « den groenen weghe ».

Bij vergelijking van de inhoud van deze groep akten (F tot en met K) met de inhoud van de eerstbesproken groep (A tot en met D), komen we tot de volgende resultaten :

I. **Betalingen in natura :** hier treft ons de grote gelijkenis. In groep II zijn alleen de bepalingen a) en e) nieuw.

II. **Betalingen in geld :** de enige bepaling van groep I wordt in groep II vervangen door twee nieuwe bepalingen.

III. **Andere voorwaarden en bepalingen :** hier vallen de meeste wijzigingen aan te stippen. De bepalingen c), d), e) en h) uit groep I vallen weg in groep II. Ze worden er vervangen door één enkele bepaling : c).

Een derde en laatste groep bewaarde akten vormen een aaneengesloten periode, gaande (wellicht) van 1638 tot en met 1799. Steunend op de gegevens die in deze akten voorkomen, stellen we weer een tabel op. Iedere bewaarde akte wordt weer door een letter aangeduid, waarmee er dan verder steeds naar verwezen wordt.

---

(57) Kan vereenzelvigd worden met de « couter te moerlighem waert » uit akten A tot D.

(58) Deze toponiem komt ook voor als « wasputte » (Cfr. **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1203 : afschrift van een schepenbrief van 1552).

(59) Deze naam herinnert aan de Philips de Gruutere, die we reeds hierboven ontmoetten.

Pachter	Pachtsom	Begindatum	Termijn	Einddatum	Akte opgemaakt	
Wed. Jan van der Eecken	?	1638 (?)	9 j. (?)	1647	?	
Joos van der Eecken en Marie van Haelbroeck	?	mei 1647	9 j. (?)	1656	?	
id.	?	1656	9 j. (?)	1665	?	
id.	100 p. gr.	mei 1665	9 j.	1668 (60)	?	L
Gillis Michiels fil. Bauen	100 p. gr.	1668 (?)	?	1672 (60)	30 juli 1668	M
Joos de Vos fil. Pieters	400 gulden	kerssauont 1672	9 j.	1681	10 juli 1672	N
Jan de Vos	400 gulden	kerss. 1681	9 j.	1690	?	O
id.	300 gulden 350 gulden (61)	kerss. 1690	9 j.	1699	?	P
Jan de Vos fil. Joos	55 p. gr. 40 p. gr. (61)	kerss. 1709	9 j.	1718	18 dec. 1709	Q
id.	55 p. gr.	kerss. 1718	9 j.	1727	9 dec. 1718	R
Joos de Vos fil. Jans	80 p. gr.	kerss. 1727	9 j.	1736	10 juli 1727	S
Joos de Vos fil. Jans	74 p. gr.	kerss. 1736	9 j.	1745	26 juli 1736	T
Wed. Joos de Vos (Catharina de Backer)	74 p. gr.	1745	9 j.	1754	?	U
id.	74 p. gr.	1754	9 j.	1763	?	V
Felix de Vos	80 p. gr.	kerss. 1763	9 j.	1772	?	W
id.	144 p. gr.	kerss. 1772	9 j.	1781	zegel van 1775	X
id.	144 p. gr.	kerss. 1781	9 j.	1790	zegel van 1782	Y
id.	1753 p.	kerss. 1790	9 j.	1799	?	

Akte L is het oudste bewaarde pachtcontract van deze groep. Er wordt in verklaard dat « aengaende de prijs van huysingen schueren stallen ende edificien staende op de voorn. goede zijn tancommene van pachtere ghepresen geweest ... ingevolghe van specificatie ende acte daervan zijnde in date IJ april 1647... ». Hieruit blijkt dat in 1647 de in deze akte vernoemde Joos van der Eecken (62) voor het eerst

(60) Zie de hierna volgende bespreking.
(61) De kleinste som moet betaald worden in oorlogstijd; de grootste in vredestijd.
(62) Deze pachter was tevens baljuw van Letterhoutem.

de hoeve gepacht heeft, zodanig dat de akte van 1645 (akte L) een derde pachttermijn aan deze pachter verleent. De twee voorafgaande termijnen, waarvan we mogen veronderstellen dat ze elk de gewone negen jaar geduurd hebben (dus 1647-'56 en 1657-'65), vertoonden wellicht een grote gelijkenis in de voorwaarden : daarop wijst het feit dat nog in 1665 verwezen wordt naar een toch reeds achttien jaar oude prijzij.

Het is echter mogelijk nog hoger in de XVIIe eeuw op te klimmen. In 1645, drie of vier dagen vóór Sint-Jansmis, viel een regiment « peerdenvolk » afkomstig uit Lorreinen, in Letterhoutem binnen. Het bleef er twee dagen « ligghen teeren ende rooven », zodanig dat ook op de pachthoeve van de abdij grote schade aangericht werd. De aangifte van de schade, zoals die in 1646 aan de abt opgegeven werd door « wed. Jan vander Eecken, pachterse upt goet te Letterhoutem », bleef bewaard (63). Het jaar nadien, in 1647, werd op 2 april de prijzij opgemaakt van het pachtgoed (64) « ... daer afgaende pachttresse es Josyne van Bruel W^e Jan vander Eecken ende aencommende es pachter Joos vander Eecken haeren zoone » (65).

Het voorgaande laat ons toe te besluiten dat in de pachttermijn vóór 1647 (de periode 1638-'47), ofwel Jan van der Eecken ofwel zijn weduwe de hoeve in pacht had. Als zeer waarschijnlijk kunnen we daaraan de veronderstelling toevoegen dat ook in de termijn 1629-1638 Jan van der Eecken de hoeve pachtte.

De pachtakte L, waarbij abt Amandus Hovelijnck (66) een pacht — de derde, zoals we hierboven zagen — verleent aan Joos van der Eecken, zal echter niet de voorziene negen jaar duren want uit akte M — opgemaakt onder dezelfde abt als L — blijkt dat reeds op 30 juli 1668 de pachter zulkdanige schulden had tegenover de abdij dat de toestand voor beide partijen onhoudbaar geworden was. De pachter geeft immers in deze akte te kennen dat hij « ...sculdich wesende, anden eerw. heere prelaet vande abdije... de somme van drij hondert vijfentwentich ponden zes schellijn. tleste verschenen kerssauont XVJC zessentsestich mitsgaders van drij Jaeren thiende pacht van de thiende der selue prochie tleste oock verschenen kerssauont 1666 ende dat ... hieronimus piers, ontfanger general vande voors. abdije, ... van intentie was tot recouvre van dien, sijn vruchten bestialien ende andere meubelen, bij executie te doen afpanden ende vercoopen... » (67). Zover komt het echter niet, want beide partijen komen om dit te vermijden overeen dat de pachter « ... is afgaende, renunchierende ende afstand doende » van het verder gebruik van het pachtgoed en dat hij de resterende jaren van zijn pachttermijn overlaat aan Gillis Michiels, een inwoner van Vlierzele, de zoon van

---

(63) **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1203.

(64) Opgemaakt door Lieven van der Graecht, fil. Lievens en door Victor van de Walle. (**RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1203).

(65) In akte M wordt Joos vermeld als « filius Frans ». Dit wordt echter in dit citaat tegengesproken, zodat het waarschijnlijk is dat men zich in 1668 vergist heeft.

(66) Abt van 1656 tot 1679.

(67) Akte M. Blijkbaar pachtte hij ook de tienden van de gemeente.

Baven. Deze pachter is « accepterende voor hem offe de gone die hij sal denomeren » (67). De laatste toevoeging wettigt de veronderstelling dat niet Gillis Michiels de hoeve effectief uitbaatte, maar wel iemand anders. Het is wel niet onmogelijk hierbij ook aan Joos van der Eecken te denken. In dit geval zou Gillis dan de rol van borg tegenover de abdij vervullen.

Wat er ook van zij, ook met deze pacht loopt iets mis, want twee jaar vóór de negen jaar door Joos van der Eecken aangegaan verstreken zijn, wordt op 10 juli 1672 een nieuw contract opgesteld (akte N) waarbij een nieuwe pachter, Joos de Vos (68), een inwoner van Sint-Lievens-Houtem, de zoon van Pieter, de hoeve voor de gewone negenjarige termijn in pacht neemt. Deze pachter heet Joos, althans volgens notaris Jan de Keghele, door wie de akte opgemaakt werd, maar eigenaardig is dat de akte ondertekend is door Jan de Vos. Nu blijkt wel uit volgende akten dat Joos de Vos een zoon had die Jan heette. Dit verschil in voornaam is misschien zo te verklaren dat de zoon de akte ondertekent in naam van zijn vader. Deze zoon Jan wordt ook in de twee verlengingen van de pacht, die op de onbeschreven helft van p. 3 van akte N toegevoegd werden (69), vernoemd als pachter.

Jan de Vos treffen we in 1683 ook aan in een bilan van de inkomsten en uitgaven van de kerk van Letterhoutem, waar hij fungeert als « adjoint » van Adriaan Braeckman die het bilan opmaakte (70).

In akte Q, opgemaakt op het einde van 1709, onder abt Maurus Verschueren (71), wordt deze Jan de Vos voor het eerst de zoon van Joos genoemd. Voor de termijn 1709-1718 is het dus wel zeker de zoon Jan die de hoeve pacht in zijn eigen naam.

Voor de periode die onmiddellijk voorafgaat, de negen jaar tussen akte P en Q (1699-1708), is geen akte bewaard, maar de voorafgaande en de volgende laten er wel geen twijfel over bestaan dat ook in deze tussenliggende periode een « de Vos » de hoeve in pacht had. In de ontvangsten van de tiende schoof, opgemaakt in 1695 (72), wordt niet alleen Jan de Vos, maar ook Joos vermeld : « Item noch ontfaen van Joos de vos ende daernaer van pieter hoebeke nu in houwel. met sijn wed. ». Hieruit kunnen we opmaken dat Joos de Vos kort vóór 1695 moet gestorven zijn.

In de periode van 1718 tot 1727, die begon onder abt Emilianus Cruycke (1716-'19) en eindigde onder Antonius Mutsaert (1720-'30), is het ook de zoon die de hoeve pacht (akte R) (73), terwijl de zoon

---

(68) Deze pachter was tevens baljuw van Letterhoutem. Zie **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203.
(69) Akten O en P.
(70) **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203.
(71) Abt van 1684 tot 1712.
(72) Idem als (70).
(73) In 1721 wordt echter de grootte van het hof opgegeven aan de abt door « Joos de vos pachter » (**RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203) zodat we hieruit zouden kunnen besluiten dat wellicht vader en zoon de hoeve samen pachtten.

van de vorige, die naar zijn grootvader ook Joos heet, de hoeve overneemt van 1727 tot 1745, zoals blijkt uit akten S en T. Uit de verpachting van de tienden zien we dat deze pachter ook deze pacht van 1736 tot 1742 (74). Vóór dit laatste jaar moet hij gestorven zijn, want in 1742 pacht zijn weduwe de tienden voor een nieuwe termijn van drie oogsten (75). Ze pacht ook de hoeve en wel in 1745 (akte S) tot 1754 en ook de volgende negen jaar (1754-1763 : akte V) tot haar zoon oud genoeg geworden is om haar als pachter op te volgen. Deze zoon Felix de Vos, pacht de hoeve dan voor een aaneensluitende periode, van 1763 tot 1799 (akten W, X en Y, alle drie verleend door abt Gudwalus Seiger).

Op het einde van de ambtsperiode van deze abt (van 1760 tot einde 1789) brak de Brabantse omwenteling uit. In 1790 werd het hof voor een laatste termijn van negen jaar verpacht aan Felix de Vos. De akte bleef niet bewaard (76).

In 1794 deed het Franse leger zijn intrede te Gent en op 1 november 1796 werden de monniken ten getale van 32, met aan het hoofd abt Martinus van de Velde, met geweld uit hun klooster verdreven (77). Daarop werd de abdij geplunderd.

In datzelfde jaar (22 maart) (78) werd het hof te Letterhoutem geschat en bijna een jaar later, op 25 Ventose van het jaar V, d.i. op 15 maart 1797, publiek te Gent verkocht voor de som van 100.100 pond.

Zoals ook reeds voor de bespreking van de inhoud van de akten A tot D en van de akten F tot K het geval was, treft ons ook bij de vergelijking van de inhoud van de akten L tot Y een grote overeenkomst. Vatten we even de inhoud van deze laatste groep van veertien akten samen (79).

In L en M (en wellicht ook in de daaraan voorafgaande akten) begint de pachttermijn in mei, maar in al de volgende akten op kerstavond. De betaling van de pachtsom geschiedt niet langer meer in twee helften, maar in eens, op de vervaldag. In T en volgende wordt bovendien bepaald dat de betaling « op peyne van pachtbrake » moet gebeuren uiterlijk zes weken na de vervaldag. In P en Q worden twee pachtsommen opgegeven, één — de hoogste — voor vredestijd, de andere voor oorlogstijd. In T en de volgende akten wordt de pachtsom vermeerderd met « eenen schellijnck groote te ponde eens voor den ontfangher... ». In X moet de pachter ook « het import van den seghel tot d'originele dienende » betalen.

---

(74) De pachtsom van deze tienden bedraagt 76 p. 's jaars en daarbij 4 p. gr. eens « te wiene » en een schell. gr. voor elk pond voor de ontvanger, ook eens (**RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1205).

(75) De tienden van de oogsten 1743-'45 pacht ze alleen; de oogsten van 1746-'48 verpacht ze zelf voor de helft aan Jan Schoup en Jan Vekeman. Samen met deze twee pacht ze ten slotte de tienden van 1749-'57. (Cfr. **RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1205).

(76) **RA Gent,** *Dép. de l'Escaut, Vente des Domaines nationaux,* nº 1318.

(77) Zie J. Van Deurme, *Schets eener Geschiedenis der Abdijen van St-Baafs en St-Pieters te Gent,* Gent, 1883.

(78) 8 Germinal van het jaar V.

(79) Tenzij anders aangegeven, is de inhoud van de veertien akten gelijk.

I. **Betalingen in natura:**

a) De pachter moet « ontfanghen ende behoorelic tracteren naer conditie ende qualiteit mijns voors. eerw. heers lieden » die in 't hof zullen komen, naar de aloude « costhuymen » (80). Dit zonder enige vermindering van zijn pacht.
b) In O moet de pachter voor « wijngelt » een laken geven met een waarde van 5 p. gr.

II. **Betalingen in geld:**

a) De pachter moet in L en M de som van 50 p. « eens te wijne » betalen, zonder deze som van de jaarlijkse pachtsom te mogen aftrekken. In N is deze som 200 gulden; in O wordt ze vervangen door een betaling in natura (zie hierboven). In S, T, U en V bedraagt deze som een halve jaarpacht. In S wordt aan de pachter echter de helft van deze som kwijtgescholden voor bewezen diensten (81). In U en V komt daarbij nog een schelling voor elk pond, bestemd voor de ontvanger.
b) Elk jaar moet de pachter ook 25 schell. 3 d. betalen aan de ontvanger van Sint-Pieters in het land van Aalst.
c) Elk jaar ook 6 p. par. aan de kerk van Letterhoutem (82).
d) In Q en T wordt een nieuwe bepaling ingevoerd : « Item moet hij pachter betaelen alle pointijngen, sestijngen alsmede alle de contributien ende lasten gheen uytghesteken ». In U en V wordt voor de eventuele « contributien » voorzien dat ze zullen betaald worden « d'een helft door den heere verhuerder ende d'ander helft door de pachtersse ».

III. **Andere voorwaarden en bepalingen:**

a) De pachter moet « queeken ende houden opgroeijend » al de eiken en de essen, al de opgaande bomen van het pachtgoed. Als een wilg verdroogt moet hij twee poten in de plaats zetten. Dit wordt uitdrukkelijk verklaard in L. In N wordt daaraan toegevoegd dat de pachter geen recht heeft op de opgaande bomen. In de laatste akte, Y, wordt bepaald : « hij (*de pachter*) en sal ook geensins vermogen te cappen nog te snoeyen aen eenige opgaende boomen maer sal alleenlijk ghenieten den snoey ofte het hair der tronken op behoorlijken tijd, welke opgaende boomen ende tronken den eerw. heer verhuerder sal vermoghen te doen cappen ende vellen mitsgaders nieuwe te planten (83) op het voors. land alomme waer het hem belieuen sal ».

---

(80) Toen het hof in 1796 door een expert geschat werd, vermeldt hij dat de pachter verschuldigd is « un régal annuel de quelques moines ».
(81) « In consideratie dat hij het accordt ouer het voeren vande boomen op zijn hof ghecapt naer dese abdije wel heeft volbracht ... ».
(82) In S krijgt de kerk ook nog 200 pond, nl. de niet kwijtgescholden helft van het « wijngeldt ». Zie (81).
(83) Volgens de schatting van 1796 stonden er op de hoeve in totaal 344 opgaande bomen.

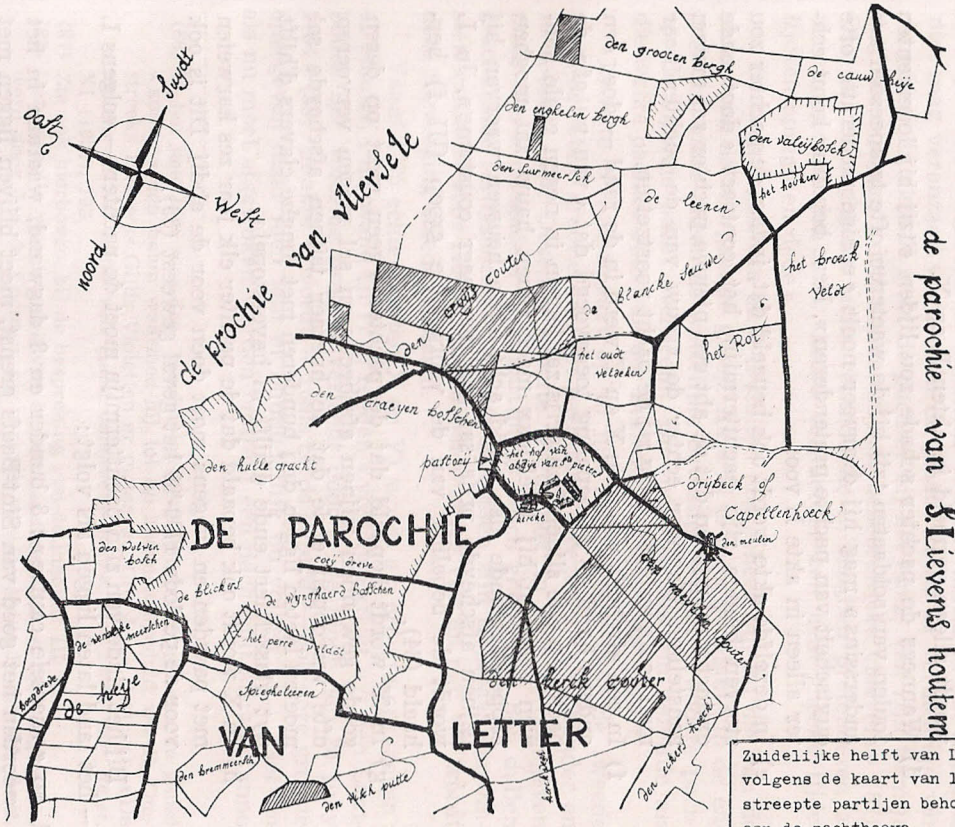

Zuidelijke helft van Letterhoutem volgens de kaart van 1730. De doorstreepte partijen behoorden toe aan de pachthoeve.

b) De pachter moet de hoeve « bevrijden van leucken, quaede straeten, waterloopen ende andere lasten » zonder enige kost voor de abdij. In akte X wordt deze bepaling nog nader gepreciseerd : de pachter neemt er de verplichting op zich de grachten en de waterlopen behoorlijk te onderhouden « tot op den audengrondt, mitsgaders de weghen ende de straeten door ende aen sijnen paelende te repareren verhooghen ende te verbreeden volgens dat deselve van audts gheweest hebben, conform de caerten figurative ende d'ordonantien van Bailliu ende commissarissen, alles tsijnen coste... ».

c) De pachter mag het land niet veranzaden. Deze bepaling wordt alleen vermeld in akten L en X.

d) Wanneer de pachter schade zou lijden « tzij bij logementen foulen van soldaeten tzij bij de waeteren ofte tempeesten tzij anderssins » mag hij daarvoor nooit « eenige moderatie ofte quytschelt van pachte pretenderen ». Deze bepaling komt echter alleen in akte L voor.

e) In dezelfde akte wordt ook bepaald dat, indien de pachter zou sterven binnen zijn pachttermijn, het contract « doot ende extinct » zal zijn en dat de abt een nieuwe pachter zal mogen aanstellen. Wanneer echter de vrouw van de pachter haar man zou overleven, mag zij de pacht voortzetten.

f) In een afschrift van akte X en Y werd in de rand — door een andere hand — de bepaling toegevoegd dat « van nu af » de pachter « alle sijnen hautprijs zal leggen in negen egale hauwen waarvan hij jarelijckx maer eenen hauw zal moghen cappen laetende also altijd acht egale hauwen waervan hij tsijnen afscheyde prijs sal genieten naer coustume ». In L wordt de bepaling van de voorgaende groep (III f) herhaald (84).

g) In Y wordt bepaald dat de pachter « geen mest op desen goede gewonnen tsijnen afscheede en sal mogen vervoeren ofte vercoopen ende dat de hueraer tsijnen afscheyde sal moeten laeten liggen drij bunderen met jonghe clavers d'hilft uyt vlasschaert ende d'hilft in haverstopel ».

h) In X wordt ook bepaald dat de pachter elk jaar zes karweien met paarden en wagens moet doen voor de abdij. Dit is ook voor de periode 1790-'99 het geval geweest (85).

Bij het einde van zijn pachttermijn moet de pachter — volgens L — het land laten liggen als volgt :

1. op « vliersele cautre » : 8 bunder en 3 dagwand, waaraan in het noorden het goed van Sint-Baafs grenst, moet blijven liggen met 4 voren, bemest en bezaaid met winterkoren.
2. op de « meulencauter » in één stuk, « daer de wintmeulen op placht

---

(84) In de vorm van I en J, met dezelfde varianten. Zie aldaar.
(85) **RA Gent,** *Dép. de l'Escaut, Vente des Biens nationaux,* n° 1318.

te stane» (86) : 11 bunder. Hieraan grenst ten zuiden «tgoet van Ste Baefs»; ten noorden de «kerckcauter». Op de «vischput» : 2 dagw. en 36 roeden. Dit alles moet blijven liggen met 2 voren en bezaaid met haver.

3. op de «kerckcauter» te Letterhoutem : 8 bunder ½, grenzend ten zuiden aan de molenkouter, ten noorden aan «den groenen wegge». Dit land blijft braak liggen, met één voor «ommeghedaan».

In akten M en volgende wordt niet meer bepaald hoe het land moet blijven liggen bij het einde van de pachttermijn. Slechts in akte X wordt nog eens de algemene formule herhaald dat het land niet mag veranzaad worden. In de plaats treedt de vermelding van de prijzij. In akte X moet de pachter bij het einde van zijn termijn nog laten liggen «drij bunderen met behoorelijcke claevers» (87). Ook zal hij «gheene tacite reconductie ... moghen pretenderen al waert saecken den eerw. heere verhuerder aen hem gheene tijdelijcken opsegh en dede».

De bepalingen van akte L sluiten nog geheel aan bij die van de akten van de voorgaande groep. Akte M is geen pachtakte in de engere zin, maar alleen de wettelijke bevestiging dat een andere pachter de lopende pacht overneemt. De voorwaarden zijn dezelfde als die welke pachter Joos van der Eecken in L opgelegd werden.

In akte N (opgemaakt op 10 juli 1672) wordt voor de tweede maal de totale grootte van het pachtgoed meegedeeld : 40 bunder en 19 roeden (88). Dezelfde grootte wordt ook in akte Q opgegeven maar dan «mitsgaders twee partijkens bosch ghenaempt den dullen gracht ende scruyshoeck». Deze twee bossen zijn blijkbaar aanwinsten van kort vóór 1709. In de volgende akten (tot en met W) wordt deze toevoeging steeds herhaald.

Vanaf 1775 echter (akten X en Y) wordt als grootte opgegeven : 41 bunder, 1 dagwand en 17 ½ roeden «volgens extrait uyt den Lantbouck der vorseide prochie verleent door J. de Moor den 25 juny 1764» (89). In akte Y wordt — zoals reeds gezegd — ook deze grootte opgegeven maar men laat er onmiddellijk op volgen : «... daervan als nu moet afgetroken worden omtrent een dachwant alswaer anno

---

(86) In het jaar 1665 was deze windmolen verdwenen. Hij gaf aan de ganse «kouter» een naam waarmee hij tot op heden aangeduid wordt. Omstreeks 1575 was Gillis Violetten er molenaar. Cfr. J. de Brouwer, «De molens in het Land van Aalst omstreeks 1575», *Het Land van Aalst*, XI (1959), 193.

(87) Zie ook hierboven, bij de bespreking van de inhoud : III, g.

(88) Deze grootte wordt opgegeven in het Landboek dat in 1636 opgemaakt werd door Jan de Cooman, op verzoek van Gerardus Rijm (**RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203). De hier opgegeven grootte is 41 bunder, *Sint Pietersabdij* I, nº 131). In akte E werd als grootte 38 bunder, 1 dagw. en 68 roeden opgegeven. Zie hierboven.

(89) Dit landboek is niet bewaard. Wel echter de opgave — naar een «extrait uit den lantbouck van Letterhoutem» — van de grootte van het goed zoals het aan de abdij in 1721 werd «overgegeven door Joos de vos pachter». (**RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, nº 1203). De hier opgegeven grootte is 41 bunder, 2 dagw. en 26 roeden.

1781 door den heer verhuerder op ghedaen bauwen is een nieuw pastoreel huys » (90).

De laatste opgave van de grootte van het pachtgoed is die van expert de Vuyst; volgens hem was de hoeve in 1796 41 b. en 17 ½ r. groot.

De bijgevoegde kaart werd opgemaakt naar die van 1730 (91), met toevoegingen ontleend aan de kaarten van 1636 en van 1796. De uitleg bij de kaart van 1730 is niet bewaard zodat we elk stuk land, dat tot de hoeve behoorde, beschrijven (92) volgens het hierboven vermelde Landboek van Jan de Cooman, met verwijzingen naar de opggave door Joos de Vos (93) en naar de beschrijving van expert de Vuyst (94).

De hoeve met de weide en de « hoplochtinck » is 2 b. en 4 r. groot (95) en grenst ten O., Z. en N. aan de straat en ten W. aan de molenkouter.

De twee percelen op de molenkouter zijn samen 9 b. 7 d. en 7 r. groot (96); het zijn :

— een partij zaailand, in feite bestaande uit drie naast elkaar liggende stukken. Vandaar dat DVu dit stuk « de drijblokken » noemt. Deze partij grenst ten O. aan het hof, ten N. aan de kerkkouter, ten Z. aan 't goed van Sint-Baafs, de weg en de « Meulenbarch »; totale grootte : 9 b. 3 d. en 92 r.

— een perceel land, geheten « den Capellen-hoeck », gelegen op de zuidzijde van de heirweg, met in de oosthoek de Sint-Corneliskapel, ten N. de heirweg, ten Z. de voetweg. Grootte : 3 d. en 15 r. DVu noemt dit stuk « den drijbek ».

Op de kerkkouter behoren drie percelen tot de uitbating van de hoeve. Grootte van deze drie samen : 8 b. 3 d. en 23 r. (97) :

---

(90) Op 21 november 1787 had ook tussen de prelaat en de pastoor van Letterhoutem, Petrus Hertsens, een transactie plaats waarbij deze laatste niet alleen het bedrag van zijn « pastorele competentie » ziet stijgen van 465 gulden « ghelijck hij voorgaendelijck heeft genoten » tot 600 gulden maar waarbij hij bovendien de toelating krijgt een houtstalletje op te trekken op een afstand van een Aalsterse roede van het « huys pastoreel ». (**RA Gent,** *Sint-Pietersabdij* II, n° 1205).

(91) **RA Gent,** *Kaarten en Plans,* n° 518.

(92) De begrenzing van ieder stuk wordt hierbij slechts vermeld voor zover ze geen persoonsnaam bevat. Slechts voor « d'hoors Franschoys de Vremde » werd een uitzondering gemaakt, dit in verband met (41).

(93) In 't vervolg steeds aangeduid als DV. Zie ook nota (89).

(94) In 't vervolg steeds aangeduid als DVu.

(95) Een bunder is 400 roeden; een dagwand 100 roeden en een roede 20 voeten. Volgens DV is het hof 2 b. groot en volgens DVu 1 b. 3 d.

(96) DV verdeelt het land op de molenkouter in 4 stukken; naast de twee van de Cooman noemt hij ook nog « den middelsten block » en « de derde partije, aan den block Stichel ». Deze 4 stukken zijn volgens DV samen groot : 9 b. 6 d. en 83 r. Ook DVu geeft vier stukken met een totale grootte van 9 b. 6 d. en 60 r.

(97) DV deelt deze « kouter » logisch in 4 delen in : naast de drie van de Cooman is er ook nog « de partije met de corte vore » (het driehoekig stuk op de kaart). Totale grootte van deze vier stukken, volgens DV : 8 b. 3 d. en 5 r. DVu geeft drie stukken aan met een totale grootte van 9 b.

— een stuk grenzend ten Z. aan de molenkouter, ten O. aan de « kerck-wigh », ten N. aan de « groenen voetwigh ». Grootte : 7 b. 1 d. en 60 r.
— een stuk gelegen aan het voorgaande, op de noordzijde van de « groenen wigh », ten O. de « kerck-wigh », ten Z. de « groenen voetwigh ». Grootte : 1 d. en 39 r.
— een perceel, dat ten W. grenst aan de kerkweg, ten N. aan de groene voetweg. Grootte : 1 b. en 24 r.

Op de kruiskouter behoren tot de hoeve drie stukken met een totale grootte van 7 b. 3 d. 98 r. en 5 voet (98) :

— een partij land, ten N. komend aan de kerkweg, met ten Z. en ten O. « dieversche ghelanden ». Groot : 7 b. 1 d. en 50 r.
— een perceel dat ten O. grenst aan het goed van Sint-Baafs en ten N. aan de straat. Grootte : 1 d. 58 r. en 5 voet.
— een perceel « gheweet », gelegen « wat nederwaert in den cruyshoeck ». Grootte : 90 r.

Een laatste groep wordt gevormd door de kraaienbossen en omgeving. Deze groep omvat drie delen met een totale grootte van 9 b. 1 d. en 19 ¾ r. :

— het grote « crayenbosch », die ten Z. en ten W. grenst aan de straat, ten O. aan de dreef, ten N.W. aan « den cleynen crayenbosch ». Grootte : 8 b. en 36 r. (99).
— een « partijken van brouck », geheten « dullen gracht » (100), grenzend ten Z.W. aan de grote kraaienbos. Grootte : 85 r.
— een weide, « den bliecker » genoemd, die grenst ten Z.W. aan het grote kraaienbos, ten Z.O. aan de « hulle gracht » (101). Grootte, « met alle den haeghen hier aenghemeten » : 3 d. 98 r. en « IIJ quaert » (102).

Ten slotte behoren tot de uitbating ook nog geen viertal kleinere percelen :

— een stuk zaailand, gelegen op « den visputte », ten Z. grenzend aan de « abeelweede », ten O. aan « d'hoors Franschoys de Vremde » (103). Grootte : 2 d. 38 r.

---

(98) DV heeft naast « een partije op Cruyscauter » en een « groot stuk op cruyscauter » ook nog « een partije geweedt ... wesende een eecken planterije » van 94 r., die overeenkomt met het derde stuk door de Cooman genoemd. Totale grootte volgens DV : 7 b. 5 d. en 76 r. DVu vermeldt het « kruyshoekbosschelken », 90 r. groot. Als totale grootte van het land op de kruiskouter geeft DVu op : 7 b. 5 d. en 40 r.
(99) DV : « een partije bosch ... beneden de plaats van Letterh. Z. en W. de straet, O. de coey-dreve »; grootte : 7 b. 1 d. en 63 r.
(100) DV spelt hier « hullegracht » en geeft als grootte : 5 d. 42 r.
(101) Spelfout voor « dulle gracht » ? Zie voorgaande perceel.
(102) DV : 3 d. 99 r. DVu vat voorgaande drie delen samen als « bois et prairies nommés de crayenbosschen »; als grootte geeft hij op : 9 b. 1 d. en 14 ½ r.
(103) D.V. : O. « den gracht »; grootte : 2 d. 28 r. DVu noemt dit stuk « den Bremptmeersch » en geeft als grootte : 2 d. 30 r.

— een weide, genoemd « den brymeersch », ten Z. grenzend aan de visput. Grootte : 3 d. 31 ½ r. (104).
— een stuk zaailand, gelegen op den « Inghelenberch », met ten N.W. « den suerenmeersch ». Grootte : 95 ½ r. (105).
— een stuk zaailand op « den grootenbergh », grenzend ten N.W. aan den « Inghelenberch », ten Z. aan het goed van de abdij van Drongen. Grootte : 2 d. 2 ½ r. (106).

De grootte van de pachthoeve veranderde slechts weinig in de periode van meer dan vierhonderd jaar waarover gegevens voorhanden zijn. De drie grote delen die de kern van het drieslagstelsel uitmaken, zijn reeds van bij de eerste akten aanwezig : de molenkouter, de kouter « te Moerligghem waert » die later kruiskouter genoemd wordt en de kouter « ten eckoute waert » die later kerkkouter heet.

Toen door de verkoping in 1797 de hoeve in privaatbezit overging, begon stilaan ook de totale oppervlakte van de hoeve te verminderen. Tegenwoordig immers is de hoeve slechts ongeveer 20 hektaren groot, wat nog niet de helft is van wat er vroeger aan landerijen toe behoorde.

LEDEBERG. **W. Braekman.**

Wanneer werd het spoorwegstation van Erembodegem gebouwd ?

Het eerste spoorwegtraject doorheen Erembodegem, de lijn Aalst-Geraardsbergen, is op 7 april 1855 in gebruik genomen. Er verliepen echter nog enkele jaren vooraleer Erembodegem het station zag oprijzen, vermoedelijk in 1860-61, althans te oordelen naar de inhoud van onderstaande brief. Deze brief is van de hand van de Ruddere te Lokeren, wiens familiegrafkelder op het kerkhof van Erembodegem nog bestaat — in de middengang rechts. Deze familie bezat op Erembodegem destijds grote eigendommen; o.a. één goed dat tot op heden de naam der familie behoudt : het hof te Lokeren.

« Mijnheer de Burgemeester,
Ik hebbe de eer aan Ued. te laten weten dat over twee dagen den heer Minister van Openbare Werken mij gezegd heeft dat er niets meer en ontbreekt om de werkingen aan de statie te beginnen, zoo ik twijfel geenszints of de werkingen zullen in kort begonnen worden.
Aanvaard de verzekering mijner volkomen achting.
de Ruddere de te Lokeren.
St Jans Molenbeek
den 26 mey 1860
aen den Heer Burgemeester te Erembodegem. » (1)

GOTTEM a/Leie. **Valère Gaublomme.**

(104) DV spelt « breimeirsch » en geeft als grootte aan : 3 d. 24 r. DVu spelt « breemeersch »; grootte : 3 d. 3 r.
(105) DV vermeldt als grootte : 93 r. en DVu 90 r.
(106) DV geeft als grootte op : 1 d. 93 r. DVu noemt als zuidgrens « le fossé », als noordgrens « la rue » en geeft als grootte op : 1 d. 84 r.
(1) Stuk in persoonlijk bezit, mij enkele jaren geleden bezorgd en afgestaan door wijlen de heer Petrus de Backer.

De Heerlijkheid « Bruynsberge » te Ste Maria-Lierde en haar Renteboek van 1700

I. DE HEERLIJKHEID

Is de heerlijkheid Litsau, waarover we vroeger een bijdrage hebben gepubliceerd (1), een quasi onbekende in de geschiedkundige werken van de laatste eeuwen, de heerlijkheid Bruynsberge valt geen beter lot te beurt. Noch het klassiek dokument, het « boeck met den haire », noch de geschiedschrijvers, die het dorp Ste Maria-Lierde in hun geschriften hebben behandeld, wijzen op het bestaan van deze heerlijkheid.

Rechtmatig durven we ons de vraag te stellen : is Bruynsberge werkelijk een heerlijkheid ? Het ware echter gevaarlijk kortaf neen te zeggen, maar heel zeker komt ze niet voor als een heerlijkheid in haar zuiverste betekenis.

In het fonds Ste Maria-Lierde berusten twee renteboeken, respectievelijk gedateerd 1700 en 1750 (2). In beider inhoud komt de naam Bruynsberge absoluut niet voor ogen. De naam heerlijkheid Bruynsberge vinden we enkel vermeld op het perkamenten schutsblad. Het oudst bewaarde is, zoals hoger gezegd, van 1700 en in 1750 werd het in nieuwere vorm geschreven door Antoon Meulyser. In dit laatste exemplaar worden vermeld : Gillis Joos, baljuw, Pieter de Schampheleere, Jan Wiens, Gillis van Hodyke (= van Oycke ?), en Geerd van de Keere, schepenen.

De heerlijkheid Bruynsberge werd gehouden van het hof en de heerlijkheid van Schorisse. De heerlijke renten bedroegen vier pond, vijf schellingen, elf groten, zeven kapoenen, vier hoenders, zeven rasieren koren en twee mokens, twee rasieren haver. Haar oppervlakte kwam op 24,89 dagwand, zoals we die uit het renteboek van 1700 hebben kunnen opmaken.

Dhr van Twembeke (3) die met het fonds Schorisse zeer vertrouwd is, maakte er ons attent op dat onder de lenen, die gehouden werden van het leenhof van de baanderij Schorisse te Ste Maria-Lierde een voor komt, die beschreven is als volgt : twintig dagwand drie en twintig roeden land, waarvan acht dagwand achttien roeden op Bruynsberge en veertien dagwand en acht en veertig roeden op het bekeveld. Er hoorde ook een half bunder halfwinning bij, uitgegeven voor twaalf schellingen, evenals een heerlijke rente, die verviel op

(1) Valère GAUBLOMME : De Heerlijkheid van Litsau te Ste Maria-Lierde en haar renteboek van 1611. Het Land van Aalst, 1961, nr. 6, blz. 294-308.
(2) RIJKSARCHIEF GENT : Fonds Ste Maria-Lierde, nr. 82.
(3) Vanaf nr. 2 van 1962 publiceert dhr. van Twembeke J. in het Land van Aalst een vervolgreeks onder de titel : « Lijst der Heerlijkheden van het Land van Aalst ». We danken hem oprecht voor de bezorgde inlichtingen.

Kerstavond en die beliep vier pond, vijf schellingen, zeven kapoenen, zeven en half rasieren koren, twee rasieren haver, alles in staat van het Geraardsbergse. Het leen had een baljuw met zeven laten die erfden en onterfden. Het bezat het vermogen van het beste hoofd, boeten van 3 pond, tol en vont, bastaardgoed en confiscatie. Het leen gaf een vol verhef (4). Dat het hier de heerlijkheid Bruynsberge betreft, is meer dan duidelijk.

Het fonds Schorisse vernoemt Bruynsberge niet in de hoedanigheid van heerlijkheid. Dit is dan de reden waarom dhr van Twembeke in zijn lijst van heerlijkheden Bruynsberge niet heeft opgenomen.

Misschien kan de heerlijkheid Bruynsberge wel vereenzelvigd worden met de heerlijkheid: « item (= theerscepe), Willem de Knuts heeft daer eenen bailliu ende laten », aldus « het boeck met den haire » (5).

Waren heren van Bruynsberge : in 1661 : Charles vander Linden, baljuw van St Martens-Lierde (6); in 1700 : de baron de Fourneau; in 1750 : de graaf de Cruckenburgh; in 1779 : de graaf de Maelcamp de Schoonberghe, die toen terzelfdertijd heer was van Litsau (7). Deze familie hield Bruynsberge in haar bezit tot aan het ineenstorten van het feodaal regime.

Hieronder laten we het renteboek van 1700 — het oudst bewaarde — in oorspronkelijke tekst volgen. Aansluitend hiermede geven we een lijst van de persoons- en familienamen, gevolgd door een lijst toponiemen.

II. **HET RENTEBOEK** (8)

« Handtbouck van den heere baron de fourneau betreckende in de prochie van ste marielierde sprekende op diversche gronden van erfven hier naer ghespecifieert int gheheele inhaudende vier ponden vyf schellinge elf groeten in penninck renten; item seven capounen en vier honderen, item seven rasiren coiren en twee moekens, item twee rasiren even alwelcke heereleycke rente diversche persoenen seyn geldende vyf sekere gronden van erfven die zy van desen vorschreven leenen seyn haudende, naer uytweyse van rolle ende beweysen dan of gheexpliquaeert. Charle petrus geys amant van sottehem, greffier van dese heereleycqheyt.

Dit is den heerelycken rentenbouck toebehoerende meynheere den baron van fourneau causa uxoris seyne huys vrauwe catharine françoise de ghengere (?) van seyne leene ende heereleyckhede, bestreckende in de prochie van ste marielirden, die hy haudende is van den hove ende heereleyckhede van schoerisse, niut by der handt van

(4) RIJKSARCHIEF GENT : Fonds Schorisse, nr. 11, leenboek van 1640.
(5) Th. de LIMBURG-STIRUM : Coutumes des Pays et comté de Flandre; Coutumes des deux villes et pays d'Alost; Boeck met den haire, pp. 622-623, Bruxelles, 1878.
(6) RIJKSARCHIEF GENT : Fonds St. Martens-Lierde, nr. 3.
(7) Valère GAUBLOMME : o.c., blz. 295.
(8) RIJKSARCHIEF GENT. Fonds Ste Maria-Lierde, nr. 82.

meester adrian van den bossche bailu van de vorschreven heereleyckhede int jaer seventhien honderdt, dan of d'eerste lettre van ontfanggen is.

de wedue ende dhoirs van carel houbeke over mr jan carryn over de wedue jan de groete over mr van waesberghe op haer behuysde stede ten hove groet een half dachwant met noch een dachwant daer neffens aangheleghen by coepe van dhoirs david van moortgaete over dhoirs van wedue jan de groete over matheys gysmans alles komende met twee seyden aen t'heere straete oost cornelis van derhaeghe nort de hofstede van maerte van damme, gelt jaereleyckx twee moekens coire drye mokens evene eenen halve capoun. ende hieraf gelt maerten van damme dien helft.

twee mokens coirens
drye mokens evene
eenen halven capoun

cornelis vanderhaeghe by coepe van dhoirs loiuis van damme filius joos op seyne huysstede ten hove groet met nog twee parteyen in de selve hofstede, komende by coepe van dhoirs pieter succle t'saemen groet twee dachwant en halve alles komende oost ende suyt t'heere straete west de hofstede van de wedue carel houbeke voorn. nort jan de meulder ende het oostende onbehuysde hofstede van weylen andries de wandeler, gelt jaereleyckx twee mokens coire drye mokens even eenen capoun ende een derde capouns ende het derde deel van eenen halven capoun.

twee mokens coirens
drye mokens evene
eenen capoun en een derde capouns

meester jan careyn over jan de meulder over jan de groete by coepe van carel careyn filius maximilian by coepe van matheys franco op vier en dertich roeden lants gheleghen op het hove cauterken inden west houck ghelant west d'erfve van weylent andries van den massen, met de seyt seyde ter hofstede maerte van damme, jaereleyckx gelt elf schelen neghen deniers.

elf schelen
neghen deniers

jan de meulder filius jans over jan de groete over jan bogaert over nychilaes van uytenhove op een dachwant lants op t'cleen meulekauterken compt met het suyt ende aen steenbosche west dhoirs christians erfve oost het goedt van het hospitael van geesberghe noort oost de voorschrevene oors christian ofte jan meuleneyser gelt jaereleyckx vier mokens coire.

vier mokens coirs

adrian filius jans meuleneyser by coepe van dhoirs jan christians ende filius christians over lucas broeckaert over niclaes van nuttenhoven op een dachwant landts op het cleen meule kauterken ghelant noort oost derfve van cornelis vanderhaeghe oost het goedt van het gasthuys tot geesberghe komende met een ende aen steenberch west

joos van damme gelt twee mokens coire en twelf schelen ses deniers.
twee moekens coirene
twelf schelen

joos van damme causa uxoris over jan meuleneyser seynen schoen vader over dhoirs frans nuttenhove op een dachwant lants op het kleyn meulekauterken oost jan meuleneyser filius jans ende filius christians west de wedue mr jan careyn compt met den suyt eynde aenden steenberch jaereleyckx
gelt een rasire coirens

livinus van cromphaut over jan van cromphaut seynen vaeder by coepe van maerte broukkaert over de wedue antonis van ooucke op eene onbehuysde stede groet een dachwant ses roeden gheleghen met den oosten aen derfve van den heereleyckhede aen de vierschaere ende t' heere straete, suyt ende west den steenberch jaereleyckx gelt
twee honderen en twee schelen ses deniers

den heere deser heereleyckhede by forme van decrete van joannes van der masse over andries van der masse by coepe van cateleyne van den bosche op een dagwant lants weylent gheleyt binnen het hove cauterken gheleghen ten hove met den suyt seyde aen de hofstede maerte van damme west sheere straete oost het hove cauterke.
een rasir coirene
ende eenen capoun

den heere deser heereleyckhede by coepe inde decrete van achterstellen van heereleycke rente van dhoir van philipus van der maelen over arent van evenbeke over christian moriels op een onbehuysde stede ten hove groet een dachwant lants ofte daer ontrent, oost t'heere straete ende aen de vierschare deser heereleyckhede west den steenberch nort... suyt de onbehuysde stede van livinus van cromphaut
eenen capoun
drye schelen twee deniers

den heere deser heereleyckhede by coepe van decrete van dhoirs van philipus van der maele by coepe van maerte debats over christian moriels op een dachwant neghen roeden lants, op het nederlants gheleghen, met nort ende west aen den meulen wach nort de kromhaeghe ende oost den steenberch suyt maerten flamens gelt jaereleyckx
drye mokens coirene
twee mokens evene

den heere van deser heereleyckhede by coepe ten decrete over achterstellen van de heereleycke rente van dhoirs van philipus vandermaelen over jan de meuldere over livinus van twembeke op een dachwant lants op steenberch gheleghen met het oost ende by derfve van janneke met suyt ende west seyde lanckx neven derfve van

dheer francois van de woesteyn oost vincent galle suyt den steenberch jaereleyckx

een derde capouns
drye schelen

vincent galle by coepe ten decrete van dhoirs van philipus vandermaelen ende dhoirs guiliam vanderhaeghe jan de groete ende over jan de meuldere op een partye van twee dachwant lants op steenberch suyt heere francois van de woesteyne oost ende west den heere deser heereleyckhede ende met noort eynde derfve janneke bouch jaereleyckx

twee derde capouns
seven schele ses deniers

meester jan careyn by coepe van niclaes de nutte by succesie van joos de meulder op een dachwant lants aen het nederlants ghelant suyt den voetwech by naer mariliden leyt met de oost seyde aenden steenberch west ende nort jan de meuldere gelt jaereleyckx

elf schelen neghen deniers

jan de meuldere filius jans by succesie van jan de groete by coepe van schrupens over dhoirs van adrian meuleneyser filius jans over adrian colagie ende over carel careyn op een dachwant seven endertich roeden lants, op het selve nederlant nort derfve maerte flamen west de meulewech oost den steenberch suyt den voorschreven manpaedt dy naer mariliden loept, vergaedert van twee paienten zuyt den vorgaenden bouck gelt jaereleyckx

sessentwintich schelen
en ses deniers

jan de meulder by succesie van jan de meulder seynen broeder by coepe van joos de meulder filius jans over arent van brecht op een dachwant sesthien roeden lants, inden oosthouck op het nederlants by de cromhaege oost den steenberch ende aende stede ter cromhaege suyt ende west den heere deser heereleyckhede gelt jaerlyckx

ses moekens coirene

meester rochus careyn by coepe van arent dhondt over jan dhondt by coepe van philipus van der maelen over heere ende meester antonius van den berghe over joos van weyle op seyn behuysde hofstede groet achte en sestich roeden gheleghen aen de kercke tot mariliden met den oost eynde aen de priester haeghe erfve ende west aent straete bestreckende voorts lanckx aen sheere straete gelt jaereleyckx

twee schauthonderen

meester jan careyn by coepe van carel careyn by coepe van de wedue jan bockaert over maerte houbeque over dhoirs arent van brackele op seyn behuysde stede groet een dachwant en vier roeden lants, ligghende met den oost eynde aen het schreyersvelt suyt ende west aen sheere straete nort het lubecke ende seyne behuysde hofstede gelt jaerleyckx

twee capounen

dy van ste lisebette in ghendt op een veldeke groet een bunder gheleghen ten broucke met de oost seyde aen derfve gillis colagie filius adrians west ende nort sheere straete suyt schrevels meerschen gelt jaerleyckx

twee schelen
ses deniers

jan van de velde causa usoris by succesie van philipus de meuldere by coepe van david van moortgaete over pachir colagie over crispens colagie over dhoirs adrian meuleneyser op een dachawnt entwintich roeden lants gheleghen op het nederlants comende met den oost eynde aen den steenberch ende met den west eynde aen den meule wach nort den heere deser heereleyckhede suyt jan de meulder gelt jaerleyckx

vyfthien schelen
ses deniers

simon van heymeulen by succesie van paschir machtelinck causa uxoris aver arent van den damme over dhoirs jacob de smet over jan de smet op een deel van seynen meersche ten broucke op de beke gheleghen aen de vierschaere van den abt van ste adrians in geesberghe gheleghen ten suyde aen de beke ende aen de brugge ende aen derfve joncker francis van de woesteyne nort het leen van het selve nachtelinckx gelt jaereleyckx

ses deniers

hoirs van den damme over hector van den damme seynen vaedere over arent van den damme over jan van den damme op XLV roeden meersch ter meulen met den nort eynde op de beke ende met den suyt eynde jeghens transport met de oost seyde aen derfve gelt jaerleyckx

vier schelen
ses deniers

jan de meuldere by succesie van de wedue jan de meuldere seyne moedere by coepe van adrian de wandele over jacob van den hole haere vaeder over arnout van der brughhe op haer stede ten hove groet L roeden met den nort eynde teghen dhuystede maerte van damme ende jeghens thove kauterken met de suyt. eynde jeghens sheere straete west cornelis vander haeghen stede gelt jaerleyckx

vier schelen
ses deniers. »

III. INDEX DER PERSOONS - FAMILIENAMEN. (9)

jan bockaert
jan bogaert
janneke bouch
lucas broeckaert
maerte broukaert
carel careyn filius maximilian
meester jan careyn
meester rochus careyn
mr. jan caryn
jan christians
adrian colagie
crispens colagie

gillis colagie filius adrians
pachier colagie
maerte debats
catharine françoise de ghengere (?)
jan de groete
jan de meulder filius jans
jan de meuldere filius jans
joos de meulder filius jans
philipus de meuldere
niclaes de nutte
jacob de smet
jan de smet
adrian de wandele
andries de wandele
arent dhondt
jan dhondt
maerte flamen
maerten flamens
matheys franco
den heere baron de fourneau
vincent galle
charle petrus geys
matheys gysmans
carel houbeke
maerte houbeque
paschir machtelinck
adrian meuleneyser filius jans
jan meuleneyser filius jans
christian moriels
frans nuttenhove
schrupens
pieter succle
arent van brackele
arent van brecht
jan van cromphaut
livinus van cromphaut
joos van damme
loiuis van damme
maerte van damme
arent van evenbeke
simon van keymeulen
david van moortgaete
niclaes van nuttenhoven
antonis van coucke
livinus van twembeke
nychilaes van uytenhove
mr. van waesberghe
joos van weyle
jan van de velde
dheer françois van de woesteyn
heer françois van de woesteyne
joncker francis van de woesteyne
antonius van den berghe
meester adrian van den bosche
cateleyne van den bosche
arent van den damme
hector van den damme
jan van den damme
jacob van den hole
andries van den massen
arnaut van der brugghe
cornelis van derhaeghe
cornelis vanderhaeghe
guilliam vanderhaeghe
phlipus van der maelen
andries van der masse
joannes van der masse

IV. **INDEX DER TOPONIEMEN** (10)

Ste Maria-Lierde
ste marielirden
naer mariliden
ten broucke
meersche ten broucke
aen de brugge
op het cleen meule kauterken
op t'cleen meulekauterken
by de cromhaege
stede ter cromhaege
ten hove
het hove cauterke
de kromhaeghe
op het kleyn meulekauterken
het lubecke
meersch ter meulen
meulen wech
de meulewech
op het nederlant gheleghen
an de priester haeghe
aen steenberch
aen steenbosche
aen het schreyersvelt
suyt schrevels meerschen
aen de vierschaere deser heereleyckhede
de vierschaere van den abt van ste adrians in geesberghe

Geraardsbergen
hospitael van geesberghe

Gent
ste lisebette in ghendt

Schorisse
schoerisse

Zottegem
sottehem

GOTTEM a/Leie. *Valère Gaublomme.*

(9) Varianten van de namen laten we buiten beschouwing. Concrete aanwijzing van de plaats van het stuk in het dokument kunnen we niet geven, daar de artikels niet genummerd zijn.
(10) Zelfde opmerking als voorgaande.

LIJST DER HEERLIJKHEDEN VAN HET LAND VAN AALST

LILARE

Op 28.12.1675 werd Lilare met Michelbeke, St Maria-Oudenhove en de heerlijkheid Rije verenigd in de baanderij St Maria-Oudenhove

FILIATIE
Leenhof van Zottegem

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
St Maria-Oudenhove met delen te Michelbeke, Rozebeke, St Goriks-Oudenhove, Erwetegem en Everbeek.

FONCIER
besloeg 44 b. bestaande uit mote met vervallen kasteel (1757), wallen, grachten, nederhof met huizen, singels, landen, bossen, meersen, windmolen op de molenkouter ten broeke op de plaats genaamd Lilaarsplein.

LENEN

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 49 p. 17 sch. 4 den., 4 halsters 1 cop koren, 11 halsters 1 hoop haver, 86 capoenen, 29 hoenderen, 40 ganzen en 80 eieren.

WANDELKOOP
bedroeg de 20e penning.

DOODKOOP
bedroeg het dubbel van de jaarlijkse rente.

TOL

VONT

BASTAARDGOED

BESTE HOOFD
enkel van sommige laten.

STRAGIERSGOED

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen die bevoegd waren in alle wettelijkheden en ook in het houden van de jaarkeur en alle andere keuren.

BALJUW
mocht een stedehouder, of luitenant, aanstellen en maande de schepenbank.

PRATER
werd aangesteld door baljuw.

BRONNEN
G.A. 1535.249r (1737)
G.Mo. 1 (1598)
G.Zo. 523 (1614-1657) - 550 (1757-1759) - 549 (1747)

LITSAU

FILIATIE
Werd voor de 2/3 in leen gehouden van het leenhof van St Pol te St Maria-Lierde

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
St Maria-Lierde en Erwetegem

FONCIER
besloeg in het geheel 13 b. land en meers.

HALFWINNING
besloeg 1 b. waarvan de leenhouder de helft van de granen had, mits levering van de helft van het zaaizaad. Bij de oogst leverde de leenhouder een dorser.

SCHOOFLANDEN
bestond uit de 5e schoof op 3 dw. land. Deze opbrengst moest gebracht worden in zijn schuur.

JUSTITIERECHTEN
bezat de uitoefening van de drie justitiegraden met boeten van 60 pond, put en galg.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 8 p. 14 sch. 11 den., 33 1/2 capoenen, 14 hoenderen, 4 mokens koren, 8 mokens haver (grote maat) en 10 ganzen.

TOL

VONT

BESTE HOOFD

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen.

BALJUW

PRATER

BRONNEN
G.Mal. 88.127 (1692) - 88.132 (1697) - 88.133 (1730) - 88.125 (1762) - 88.126 (1763) - 2. (1636-1671)
Bib. L.v.A. 1961.6.294

LITSAU

FILIATIE

Werd voor 1/3 in leen gehouden van het leenhof van de grafelijkheid van St Maria-Lierde

VERHEF

Vol verhef

LIGGING

St Maria-Lierde en Erwetegem

FONCIER

bestond uit het hof van Litsau, groot 2 b. 1 dw. 7 r., mote, walgracht en briel.

BRONNEN

G.Mal. 2.36 (1687) - 88.127 (1692) - 88.132 (1697) - 88.133 (1730)

LOOVEN (ter)

FILIATIE

Leenhof van Dendermonde

VERHEF

Vol verhef

LIGGING

Melle met delen te Lemberge en Bottelare

FONCIER

besloeg 25 b. 3 dw. 69 r. bestaande uit kasteel en landen.

JUSTITIERECHTEN

bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

HEERLIJKE RENTEN

bedroegen 36 sch., 51 halsters half rogge half haver (maat van Gavere)

WANDELKOOP

bedroeg de 10e penning.

DOODKOOP

bedroeg 8 gr. vlaams per b.

LAATBANK

was bevoegd in erven en onterven.

MEIER

maande de laatbank.

BRONNEN

G.D. 64 (1611) - 62 (1650-1735) - 63 (1715 - 1723 - 1733)

LOOVE (van)

FILIATIE
Leenhof van Rode

LIGGING
Munte

FONCIER
besloeg 26 bunder.

LENEN
er werden 14 lenen van deze heerlijkheid gehouden.

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen 28 sch. 2 den., 8 capoenen, 3 hennen.

DOODKOOP

WANDELKOOP

SCHEPENBANK
bestond uit 7 schepenen die bevoegd waren in het erven en onterven.

BALJUW
maande de schepenbank.

BRONNEN
G.A. 1512.65r (1550)
B.W. 5129 (1550)

LUCHT (ter)

Was een heerlijkheid « hangende in de lucht »

FILIATIE
Leenhof van der Donkt te Berchem

VERHEF
Vol verhef

LIGGING
Ruien

FONCIER
bestond uit de los van een zeker aantal meersen te Ruien genaamd « jonckeerstraat » die uitkwam op de Heerstraat.
De personen die daar los namen gaven 2 sch. per voer hooi dat er doorging.

LENEN
de 6 lenen waren gelegen te
Berchem, bestaande uit 5 dw. weide aan een vol verhef

Kwaremont en **Berchem,** bestaande uit de 7e schoof op 18 b. land, waarmede een rente samen ging van 32 mokens haver, 10 hoenderen

Melden, bestaande uit 1 b. 1 dw. 50 r.

Nukerke, bestaande uit een schoofrente op 5 b. land en de 7e schoof op 36 b. 1 dw. (de gebruikers tassen zonder kost), waarmede samen ging een rente van 9 mokens haver, 1 meuken zaad en 1 capoen.

JUSTITIERECHTEN

bezat enkel de grondjustitie met boeten van 3 p. De hoogheidsrechten behoorden naar alle waarschijnlijkheid aan de heerlijkheid van der Donkt.

WANDELKOOP

bedroeg 7 sch. per 3 pond.

DOODKOOP

TOL

VONT

JACHTRECHT

« mocht te Gods erve vliegen met de valk in gans het land tussen Marke en Ronne ».

LEENHOF

ontleende wet aan de heerlijkheid van der Donkt. De mannen haalden hoofd aan de mannen van Marke en Ronne.

BALJUW

maande het leenhof.

BRONNEN

G.Br. 78 (1729-1735)

LUSBEKE

FILIATIE

Leenhof van de heerlijkheid Scheldewindeke-Balegem-Moortzele

VERHEF

Vol verhef.

LIGGING

Balegem.

FONCIER

besloeg 9 b. bestaande uit bos, meers en land (nevens de doorenakker).

LENEN

de 4 lenen die ervan gehouden werden besloegen samen 67 dw. waaronder het hof te Caalsberge, groot 10 b. land en water en weide, met een heerlijke rente van 12 sch., 3 hoenderen op laatgronden.

JUSTITIERECHTEN
bezat enkel de uitoefening van de grondjustitie.

HEERLIJKE RENTEN
bedroegen in totaal 36 sch. per jaar uit 16 b. land.

WANDELKOOP
bedroeg de 10e penning.

DOODKOOP
bedroeg het dubbel van de jaarlijkse rente.

LAATBANK of *SCHEPENBANK*
was bevoegd in het erven en onterven met de laten.

MEIER
werd aangesteld door de leenhouder en maande de laat- of schepenbank.

BRONNEN
G.R. 513 (1699 - 1509 - 1664 - 1553 - 1526 - 1547)

(Vervolgt)

DE PINTE. *J. van Twembeke.*

Onze Bibliografie

1) **AALST. — M. Bovyn : Baasrode. IV. Pastoorschap, Kerkfabriek en Armentafel, St.-Ursmarusparochie, St.-Gertrudisparochie.** — Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde, 1962/63, blz. 66-90.

In 1673 leende de kerkfabriek van de St.-Ursmarusparochie van Joannes Lippens uit Aalst honderd pond Vlaams wat besteed werd aan het herstel van de kerktoren.

2) **ALGEMEEN. — Jan van Bellinghen : Sinte Lutgart, schutsvrouwe van Vlaanderen, was een « de Rode ».** — Brabant, Toeristische Federatie van de Provincie Brabant, Brussel, nr. 2, febr. 1962, blz. 14-23, met 17 illustraties.

de Rode's, waaruit Sinte Lutgart zou zijn gesproten, waren heren van het Land van Rode, met Schelderode als zetel. Het was een der zes baronnieën van het graafschap Aalst. Onder de behandelde personages onderlijnen we : Siger II de Rode, baron van het Land van Rode (1118); Aimeri le Roux (= de Rode), heer van Ninove (1080) en Geeraard van Ninove, kruisvaarder in het jaar 1099.

3) **ALGEMEEN. — M. van Wesemael : Argumenten.** — Oostvlaamse Zanten, 37e jg., 1962, nr. 5, blz. 187-188.

Argumenten noemde men destijds de toneelprogramma's die door de rederijkerskamers of toneelspelende onderwijsinrichtingen verspreid werden. Deze bijdrage biedt er ons een 38-tal aan. Hierbij zijn vermeld de dorpen waar de spelen zijn uitgevoerd, met het jaartal, de titel van het stuk en de woonplaats van de drukker. We geven hier de dorpen uit het Land van Aalst weer : Etikhove, 1756, Ildegerte..., P.J. Vereecken, Oudenaarde; Horebeke (waarschijnlijk St.-Kornelis-Horebeke), 1752, De Martelie van den heyligen Cornelius....., P.J. Vereecken, Oudenaarde; Nederbrakel, 1775, Bekomen Victorien, door de christene koningen verwinnende den Soliman Belchiaro..., P.J. Vereecken, Oudenaarde; Nukerke, 1736, Leopoldus of het ontset van Weenen, Michel de Goesin, Gent; id., 1769, Bekeeringe van Euphemia..., P.J. Vereecken, Oudenaarde; id., 1787, Stanislaus..., D.J. Bevernaege, Oudenaarde; id., 1797, Agatha..., D.J. Bevernaege, Oudenaarde; Ronse, 1757, Elias en de Enoch..., P.J. Vereecken, Oudenaarde; St.-Blasius-Boekel, 1802, Heylige Blasius..., D.J. Bevernaege, Oudenaarde; Zulzeke,

1732, Keizer Heraclius of de verheffing van het H. Cruys; id., 1751, Den Heyligen Georgius..., P.J. Vereecken, Gent.

4) **ALGEMEEN. — Le comte Raoul de Liedekerke: La maison de Gavre et de Liedekerke. Histoire de ligne directe depuis l'origine jusqu'a nos jours.** — Brugge, Desclée-de Brouwer, 1962, 570 blz., zes buitentekstplaten, drie bladen wapenschilden en zegels, vier geslachtsbomen en vijf landkaarten. Prijs : 500 fr.

Dit is een werk dat elke historicus ten zeerste boeien zal. Het is een monumentaal oeuvre dat geschreven werd door een afstammeling van de zeer oude Vlaamse adellijke familie. Het legt voor de lezer een quasi onuitputtelijke bron bloot van historische feiten en personen, dit voor wat betreft Vlaanderen in het algemeen als vele dorpen uit het Land van Aalst in het bizonder. Schrijver schildert minutieus de telgen uit zijn voorgeslacht en alles staat vakkundig ingekleed in het toenmalig nationaal of regionaal gebeuren. Of dit oeuvre, zo substantieel en zo vlot van taal, tijd en geduld heeft gekost, hoeven we ons niet af te vragen. We kunnen gerust zeggen dat de auteur meer heeft gedaan dan een genealogie te schrijven. Zijn werk is uitgegroeid tot een boekdeel van geschiedenis en van familiekroniek. Elke oorkonde, met het wapen der Rasse's gezegeld, heeft hij uitvoerig gecommentarieerd. Gezichtspunten met delicate ondergrond behandelt hij in een afzonderlijk hoofdstuk achteraan. Bizonder lezenswaard is de geschiedenis van Rasse XIV de Liedekerke-Herzele. Deze brak af met alle tradities van adellijke geslachten. Hij was de baanbreker naar nieuwe einders, bezield met demokratische geest. Rasse XIV, heer van Aspelare, gehuwd met Beatrijs van Huysse, kapitein van Gent en deken der Gentse poorters, trad op als een der leiders van de Gentse opstand tegen de graaf van Vlaanderen. In 1381 sneuvelde hij in de slag bij Nevele. Om de rijkdom van historische gegevens klaar en duidelijk open te spreiden, kunnen we niet beter doen — en dit ten dienste van de eventuele belangstellenden — dan in het kort de titels van de hoofdstukken weer te geven. Dit is meteen de korte inhoud van het werk. Inleiding : De Rasse's, streek van herkomst, de heerlijkheid Gavere, rechten en macht van de heer van Gavere, het kasteel van Gavere, wapens, de vijf leden van het Land van Aalst, de prins van Gavere, de actuele Liedekerke's. Dit om het bizonderste te vermelden. 1e Hoofdstuk : de heren van Gavere in de 11e eeuw tot aan Rasse IV (ongeveer 1000-1080); 2e hoofdstuk : Rasse IV, heer van Gavere (ongev. 1063-1098); 3e hoofdstuk : Rasse V, heer van Gavere (ongev. 1088-1140); 4e hoofdstuk : Rasse VI, heer van Gavere en van Chièvres (rond 1112-1150); 5e hoofdstuk : Rasse VII, heer van Gavere, van Liedekerke en van Chièvres, jeugd en huwelijk, openbaar leven, de heer op zijn heerlijkheden, wapens (rond 1139-1190); 6e hoofdstuk : Rasse VIII, heer van Gavere, Liedekerke en Chièvres (rond 1162-1218), jeugd en huwelijk, de heer op zijn heerlijkheden, openbaar leven, wapens, de kinderen; 7e hoofdstuk : de opvolging van Rasse VIII; 8e hoofdstuk : Rasse IX van Gavere, gezegd van Chièvres (rond 1184-1214); 9e hoofdstuk : Rasse IX, heer van Gavere, Liedekerke en Chièvres (rond 1185-1241), stamvader der Liedekerke's, der Herimez en der Mulaert's : de persoon, de heer en de ridder, in de dienst van de graven van Vlaanderen, de kinderen van Rasse en van Sophie; 10e hoofstuk : de opvolging van Rasse IX; 11e hoofdstuk : Rasse X, heer van Liedekerke en van Breda (1209-1291), jeugd en huwelijk, kruistocht in Egypte, O.L. Vrouw ter Muilen (Liedekerke), de Avesne's en de Dampierre's, Rasse erft Breda; 12e hoofdstuk : de kinderen van Rasse X; 13e hoofdstuk : Rasse XI, heer van Liedekerke, van Boelare (Geraardsbergen) en van Breda (rond 1241-1306), zijn huwelijk, oorlog tegen Filips de Schone, Klauwaerts en Leliaerts; 14e hoofdstuk : de kinderen van Rasse XI, de kinderen van het eerste huwelijk, van het tweede huwelijk; 15e hoofdstuk : Rasse XII, heer van Liedekerke, van Boelare en van Breda (1208-1318); 16e hoofdstuk : XII Philippe de Liedekerke, heer van Liedekerke en Breda (rond 1268-1318); 17e hoofdstuk : XII Rasse de Liedekerke, gezegd van Herzele (de eerste) (rond 1275-1335); 18e hoofdstuk : XIII Rasse de Liedekerke, gezegd van Herzele (de tweede) (rond 1302-1363); 19e hoofdstuk : XIV Rasse de Liedekerke, gezegd van Herzele (de derde) (rond 1344-1381) : Rasse landheer,

eigenaar van het Steen te Gent, Beatrijs, patriciersdochter, vrouwe van Huisse, Rasse leider van de burgeroorlog, opstand te Gent, slag bij Nevele in 1381. Een lange reeks andere familienamen van adellijke geslachten of patriciersmiddens komen in het betoog voor. Dit is eveneens het geval voor vele Vlaamse dorpen en steden. We citeren de dorpsnamen en stedenamen uit het Land van Aalst: Aalst, Appelterre, Aspelare, Bakergem (Ninove), Baaigem, Bambrugge, Baardegem, Beveren, afhankelijkheid van St.-Antelinks, Boekhout, afhankelijkheid van St.-Antelinks, St.-Denijs-Boekel, Boelare (Geraardsbergen), Nederbrakel, Broek te Herzele, Burst, Deftinge, Denderleeuw, Denderwindeke, Dikkelvenne, Ename, Erondegem, Schorisse, St.-Lievens-Esse, Ressegem, Gavere, Geraardsbergen, Grimminge, Ophasselt, Hemelveerdegem, Herzele, Hofstade (Aalst), Hollebeke te Woubrechtegem, Hunnegem (Geraardsbergen), Idegem, Iddergem, Liedekerke, Leeuwergem, Ledeberg, St.-Maria-Lierde, Lilare te Woubrechtegem, Mater, Massemen, Meerbeke, Melle, Munkzwalm, Munte, Nederboelare, Nederename, Nederhasselt, Nederzwalm, Ninove, Okegem, Onkerzele, Oombergen, Oordegem, Oosterzele, Ottergem, Outer, Overboelare, Parike, Pollare, Ronse, Smeerebbe, Smetlede, Zottegem, Steenhuize, ter Burcht te Bottelare, Velzeke, Viane, Vloerzegem, Voorde, Vurste, Waarbeke, Welden, Westrem, Woubrechtegem, Zwartenbroek te Hundelgem. Zijn nog vermeld de abdij Beaupré te Grimminge en de abdij te Dikkelvenne. Uit deze lijst blijkt duidelijk dat de geschiedenis van het Land van Aalst in dit werk een aanzienlijke plaats inneemt. Dit standaardwerk mag in geen boekerij met geschiedkundige standing ontbreken en zeker niet in deze van elke vorser naar plaatselijke geschiedenis.

5) **GAVERE. — G. Hellebaut: Sint-Amandskerk te Gavere.** — Het Volk (dagblad), 31 maart 1962, met drie illustraties.

Steller schrijft zijn bijdrage onder het motto: « geschiedenis afgelezen van muren en beelden ». Achtereenvolgens handelt hij over de historiek van de kerk, het meubilair, de glasramen en over enkele obiit's van roemrijke geslachten, zoals Grenier, de Smet, Durazzo, de Smet de Naeyer, de Clippele.

6) **LEDE. — M. Servais: Zegelbeschrijving en wapenkunde van de Belgische gemeenten.** — Gemeentekrediet van België, driemaandelijks tijdschrift, 16e jg., nr. 62, okt. 1962, blz. 233, met één illustratie.

In deze vervolgreeks komt onder meer Lede aan de beurt. De beschrijving van het gemeentewapen is voorafgegaan door een historisch overzicht van deze interessante gemeente.

7) **LEDE. — R. van der Linden: Immigratie en emigratie van O.L. Vrouwebeelden.** — Mariaal Tijdschrift, 1962, nr. 1, blz. 16-18, met één illustratie.

Volgens deze zeer bondige historiek komt het beeldje van de Nood Gods langs een Ledenaar om uit Keulen.

8) **MERE. — Sylveer van Impe: Het Onderwijs (te Mere).** — Mededelingen van de Heemkundige Kring (van Mere), jg. II, nr. 4, okt. 1962, blz. 41-42.

Enkele lijnen geschiedenis van de vrije scholen, bizonder van de klooster-school, die er een aanvang nam in 1874 bij de stichting van het klooster.

9) **MERE. — X.: Open brief aan de Heemkundige Kring van Mere.** — Mededelingen van de Heemkundige Kring (van Mere), jg. II, nr. 4, okt. 1962, blz. 43.

In briefvorm een detaillering van de geschied- en heemkundige tentoonstelling te Mere.

10) **MERE. — J. v. d. Eeckhaut: Oud-Meers Kaatserslied.** — Mededelingen van de Heemkundige Kring (van Mere), jg. II, nr. 4, okt. 1962, blz. 45.

Bekend Meers lied van een sportbeoefening die in de streek van Aalst zeer populair was en is.

11) **MERE. — X.: Molens van Mere.** — Mededelingen van de Heemkundige Kring (van Mere), jg. II, nr. 4, okt. 1962, met afzonderlijk blad foto's, vijf illustraties.

Vijf molens worden hier voorgesteld: drie watermolens en twee windmolens en dit zonder bijgaand commentaar.

12) **MERE. — Robe : 1. Oostvlaamse watermolens, sagen, legenden en vergeten anekdoten. 2. De dwaallichtjes van de Blauwbossen en de watergeesten van de Molenbeek te Mere.** — De Beiaard (weekblad), Zottegem, nr 44, 10 nov. 1962.

Schrijver vertelt over de dwaallichtjes en zwarte katten, over Meske Sjammens Jeppen en zijn avontuur en ten slotte over de Lange Lijnen en het Duizendponderke.

13) **MELSEN. — G. Hellebaut : St. Stefanuskerk te Melsen.** — Het Volk (dagblad), 3 nov. 1962, met twee illustraties.

Melsen scherp als een elsen, zeggen de schippers die op de Schelde voorbijvaren. Hiermede bedoelen ze de kerktoren. De kerk is een karakteristiek mausoleum, zoals schrijver vooropzet. Op grafzerken en obiit's lezen we de namen : Filips van der Gracht (1545); ridder Jan Goubau, heer van Mespelare en Gijzegem; de Burbure de Wezembeeck-Verhaeghe, Maelcamp de Landeghem, de Virelles, Verhaeghe, de Smet de Naeyer, Maelcamp-vander Stichele de Maubus, vande Kerckhove d'Hallebast.

14) **MULLEM. — Mr. G.W. van Herwaarden : Cabeliau.** — De Nederlandsche Leeuw, Maandblad van het Koninklijk Nederlandsch Genootschap voor Geslacht- en Wapenkunde, Den Haag, LXXIX jg., 1962, nr. 12, kol. 413-427, met één illustratie.

Deze genealogische studie is uitgewerkt aan de hand van historische bronnen, berustend te 's Gravenhage. De familie Cabeliau, een Vlaams geslacht, had ook haar vertakkingen in Nederland. Dit geslacht van beroepsofficieren verhuisde naar de Republiek omstreeks 1585. Rond die tijd verliet een andere familie Cabeliau om geloofsredenen Vlaanderen en vestigde zich onder meer te Leiden. Bewijzen echter van verwantschap tussen beide families ontbreken. In de loop van dit betoog komen enkele dragers van die naam voor als heren van Mullem. We vinden het jammer dat de auteur op ongelukkige wijze de naam Mullem neerpent ; Mulhem hoeft Mullem geschreven.

15) **NEDERZWALM-HERMEIGEM. — G. Hellebaut : Op wandel door Nederzwalm-Hermeigem. Historische kapellen.** — Het Volk (dagblad), 2 aug. 1962, met twee illustraties.

De parochie, ook Allerheiligen geheten, bezit langs de openbare weg drie kapellen : de kapel van de Goede Dood (H. Barbara), de St. Rochuskapel en de Bedevaartkapel (O.L. Vrouw) of Nood zoekt Troost. Deze kapellen zijn opgericht in de 19e eeuw.

16) **SCHELDEWINDEKE. — G. Hellebaut : Scheldewindeke.** — Het Volk (dagblad), 8 aug. 1962, met twee illustraties.

Scheldewindeke was een dorp van het Land van Rode, waar de markiezen van Rode ook verbleven. In 1793 behoorde de helft dezer heerlijkheid aan de legataris I.J. van Thurn en Taxis uit wiens familie de opperintendanten van het keizerlijk postwezen sproten. Twee bedevaarten zijn daar gekend : St. Kristoffel en St. Macharius, daterend van 1866. De obiit's in de kerk spreken ons over de famiies Vergauwen, Veranneman uit Watervliet, Manderbach. Eertijds stond op Scheldewindeke het Blauw Kasteel, eigendom van Emmanuel Rodriguez d'Evora y Vega, markgraaf van Rode († 1845).

17) **SINT-ANTELINKS. — H. Hellebaut : Sint Gertrudis te Sint-Antelinks.** — Het Volk (dagblad), 21 april 1962, met twee illustraties.

De kerk waar Monseigneur Daem, bisschop van Antwerpen, het doopsel ontving, dateert van de voorgaande eeuw. In 1849 werd ze geconsacreerd. Maar toch is een en ander van het meubilair van veel oudere datum : het koorgestoelte en de zijaltaren komen uit de voormalige St. Adriaansabdij te Geraardsbergen. Ze weerspiegelen echt Vlaamse hoogbarok. De communiebank komt uit het Lodewijk XV tijdvak en stond tot in 1877 in de afgebrande kerk van Haaltert.

GOTTEM a/Leie. **Valère Gaublomme.**

UITGAVEN

Te bestellen, mits voorafbetaling van het bedrag + verzendingskosten op POSTREKENING 5869.11 van het LAND VAN AALST, Denayerlaan, 51, Brussel 19.

I. VROEGERE JAARGANGEN.

Bijna alle jaargangen zijn nog volledig te verkrijgen : 120 F.
Afzonderlijke afleveringen van onvolledige jaargangen, zover de voorraad strekt : 25 F enkele aflevering.

II. FOLKLORE.

B. BOEL, Baardegem — Folklore — 30 F.
J.G. DE BROUWERE — De Deken van Ronse — 15 F.
V. GAUBLOMME, Rijmpjes bij Kinderspelen te St.-Martens-Lierde — 25 F.
V. GAUBLOMME, Rijmpjes bij Kinderspelen te Erembodegem — 45 F.
J. PIETERS, De Paardenommegangen in het Land van Aalst — 15 F.
J. PIETERS, Spotgezegden en zegswijzen over en rond « de Vier Uitersten » — 15 F.
V. VAN BOSSUYT, Het feest van Krakelingenwerp-Tonnekenbrand te Geraardsbergen — zijn ware betekenis — 20 F.

III. GENEALOGIE EN BIOGRAFIE.

A. BOUSSE, De Clippele — 30 F.
F. COUCK, Familie Sonck te Denderleeuw — 15 F.
J. DE BROUWER, De Heren in en van de Heerlijkheid Lede — 20 F.
J.G. DE BROUWERE, Theodoricus Martini Alostanus — 15 F.
J. DENYS & R. van STEENBERGHE de DOURMONT, van Steenberghe — 35 F.
Dr. L. ELAUT, Jan Stul — 10 F.
V. GAUBLOMME, Necrologie van de Kartuise St.-Martens-Bos te St.-Martens-Lierde — 129 F.
J. LINDEMANS, Het Geslacht Baeten — 15 F.
L. LINDEMANS, Het Geslacht De Vuyst en verwante Familiën — 40 F.
E.J.J. ROOBAERT, Enkele Gentse Kunstenaars uit de tweede helft van de XVIIe eeuw werkzaam te Bottelare — 25 F.
J. VAN CLEEMPUT & G. DE SMET, De Persoonsnaam « de Pauw » — 45 F.
W. VAN HILLE, Familie de Sadeleer (Herzele) — 10 F.
W. VAN HILLE, Familie de Smet — Idegem — 10 F.
A. VAN LUL, Afstamming van Adriaan van Lil — 10 F.
A. VAN LUL, Van Lul — 60 F.
H.C. VAN PARIJS, Van Santen — 50 F.
J. VAN TWEMBEKE, De heren van Brakel — 10 F.

IV. GESCHIEDENIS.

F. COURTEAUX & A. VAN LUL, Aalst, Een eeuw evolutie — 60 F.
F. COURTEAUX, Begijnhof van St. Katharina op de Zavel te Aalst — 45 F.
J. DE BROUWER, Bijdrage tot de oudste Geschiedenis van Denderleeuw — 15 F.
J. DE BROUWER, Herbergnamen in het Land van Aalst vóór 1780 — 15 F.
J. DE BROUWER, Demografische en Sociale Evolutie van Denderleeuw — 15 F.
J. DE BROUWER, De Kerk van Lede en haar Kunstschatten — 70 F.
J. DE BROUWER, Het Kollegiaal Kapittel te Haaltert — 120 F.
J.G. DE BROUWERE, De Schepenbrief van Boechoute — oudste Middelnederlandse Oorkonde (1249) — 15 F.
Fr. DE CACAMP, De lijdensweg van Geraardsbergen — 35 F.
Fr. DE CACAMP, De oudste Burger van Geraardsbergen is 504 jaar oud — 5 F.
Fr. DE CACAMP, Dertig maanden uit de Geschiedenis van Aalst — 145 F.
Fr. DE CACAMP, Vier maanden uit de Geschiedenis van Aalst — 60 F.
S.F. DE LAET, Hofstade in de voorhistorische en in de Romeinse tijd — 20 F.
R. DE METTE, De zes klokkenspelen van Aalst — 10 F.
G. DE SMET, De kapel van O.L. Vrouw ten Beukenboom te Voorde — 15 F.
G. DE SMET, De Dekenij St.-Lievens-Houtem — 10 F.

L. ELAUT, Een trits Medische Humanisten uit Geraardsbergen — 15 F.
V. GAUBLOMME, De Heerlijkheid van Litsau te St.-Maria-Lierde en haar Renteboek van 1611 — 25 F.
M. GIJSSELING, Op toponymische verkenning te Aalst — 10 F.
P. JANSSENS, De Wilhelmieten te Aalst — 30 F.
P. LEUDERS, Wie werd Burgemeester te Aalst in 1743 ? — 10 F.
J. PIETERS, Hoe men op het einde van de XIIe eeuw St. Cornelius vereerde te Ninove ? — 10 F.
J. PIETERS, St.-Bartholomeuskerk en St.-Adriaansabdij te Geraardsbergen — 10 F.
J. PIETERS, Rond de relieken van Sint Cornelius te Ninove — 20 F.
J. PIETERS, Van lijfeigenen uit de streek van Geraardsbergen die, in de XIIIe en XIVe eeuw, aan St. Adriaan werden opgedragen — 15 F.
W. PREVENIER, Repartitie der beden van 1394 en 1396 in het Land van Aalst — 20 F.
Fr. VANACKER, Verzet van de Aalsterse Buildragers tegen de Stadhouder in 1649 — 15 F.
J. VAN CLEEMPUT, De leenverheffing van de Grote Tiend te Aalst in de 15e eeuw — 10 F.
F. VAN COETSEM, Determinanten in de geschiedenis van Geraardsbergen — 20 F.
F. VAN COETSEM, Het taalkundig werk van Dr. H. Vangassen — 15 F.
R. VAN DER LINDEN, Het zeldzaam Bedevaartvaantje van de H. Joannes Nepomucenus te Pollare — 15 F.
H. VANGASSEN, Het ambacht der Blauwververs en Garentwijnders te Aalst in de XVIIIe eeuw — 15 F.
H. VANGASSEN, Een « Bezoek » in 1336 — 30 F.
W. VANGASSEN, De bevolking van Geraardsbergen in 1695 — 10 F.
W. VANGASSEN, Het Doremont te Ninove — 10 F.
H. VANGASSEN, Esbattimente ende Genouchte te Geraardsbergen — XVe eeuw — 30 F.
H. VANGASSEN, Herlinkhove in 1709 — 20 F.
H. VANGASSEN, De Honger van Ninove — 30 F.
H. VANGASSEN, Iconografie van Aalst — 15 F.
H. VANGASSEN, De Keur van Herlinkhove — 20 F.
H. VANGASSEN, Een Latijnse School te Ninove in de 18e eeuw — 15 F.
H.VANGASSEN, Persoonsnamen te Ninove in 1408 — 20 F.
H. VANGASSEN, De Rederijkerskamer van Sint Anna te Ninove in de XVIIe en XVIIIe eeuw — 30 F.
H. VANGASSEN, Over de verpleging van gekwetste soldaten en de wederwaardigheden van een cirurgijn in de jaren 1658-1676 — 15 F.
H. VANGASSEN, Het Vlas te Ninove en Omstreken vooral in de XVIIe eeuw — 35 F.
H. VANGASSEN, Een Volkstelling te Ninove in 1784 — 15 F.
H. VANGASSEN, De zwetende ziekte in de Dendervallei — 10 F.
A.J. VAN LUL, Een eeuw evolutie — 35 F.
A.J. VAN LUL, De Spoorlijn 's Gravenbrakel-Gent — 30 F.
J. VAN TWEMBEKE, De Kerkelijke organisatie in het Land van Aalst — 15 F.
J. VAN TWEMBEKE, De heerlijkheid Brakel — 60 F.
J. VERBESSELT, Moorsel — 25 F.
J. MELKENBEEK, De gemeentewapens van het Land van Aalst — 150 F.

V. **MONOGRAFIE.**

A. SUYS, **De Molenbeek** vanaf haar oorsprong te Erwetegem tot aan haar uitmonding in de Dender te Gijzegem — 30 F.

VI. **TOPONYMIE.**

J. DE BROUWER, Toponiemen te Erembodegem — 15 F.
J. DE BROUWER & Fr. COUCK, Toponymie van Denderleeuw — 125 F.
H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — Hydronymie — 25 F.
H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — Grasland — 20 F.
H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — 10 F.
H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — Bossen - Onbebouwd en bebouwd land — 25 F.
H. VANGASSEN, Plaatsnamen te Ninove — 40 F.

HET LAND VAN AALST

Tweemaandelijks tijdschrift

Voorzitter : Dr H. Vangassen, Steenweg op Denderhoutem, 53, Ninove (tel. (054)316.15).

Beheerder : Albert van Lul, de Nayerlaan, 51, Brussel 19 (tel. (02)44.61.22).

Redaktiesekretaris : E.H. J. de Brouwer, pastorij, Impe (tel. (053)233.61).

Recensiedienst : E.H. V. Gaublomme, pastoor, Gottem (tel. (051)630.80).

Ruildienst : Marcel Cornelis, Dwarsstraat, 21, Denderleeuw.

Prijs van het jaarabonnement voor leden : 120 fr., voor steunende leden : 200 fr. en voor ereleden : 500 fr., te storten op de postrekening « Het Land van Aalst », nr 5869.11. Gewoon losnummer (25 fr.) te bestellen bij de beheerder en te storten op voornoemde postrekening.

INHOUD VAN Nr. 2

1963

W. Braekman — Het pachthof van de Sint-Pietersabdij te Letterhoutem, *met kaartje* 41

V. Gaublomme — Wanneer werd het spoorwegstation van Erembodegem gebouwd ? 64

V. Gaublomme — De heerlijkheid « Bruynsberge » te Ste-Maria-Lierde en haar renteboek van 1700 65

J. van Twembeke — Lijst der heerlijkheden van het Land van Aalst (vervolg) 72

V. Gaublomme — Onze Bibliografie 77

Druk. « De Aankondiger ». Dokter De Moorstraat, 6, Aalst - Tel. 248.18.